9 770011 232004 09

čtenář

MĚSÍČNÍK PRO KNIHOVNY

9
2023
ročník 75
Cena 40 Kč

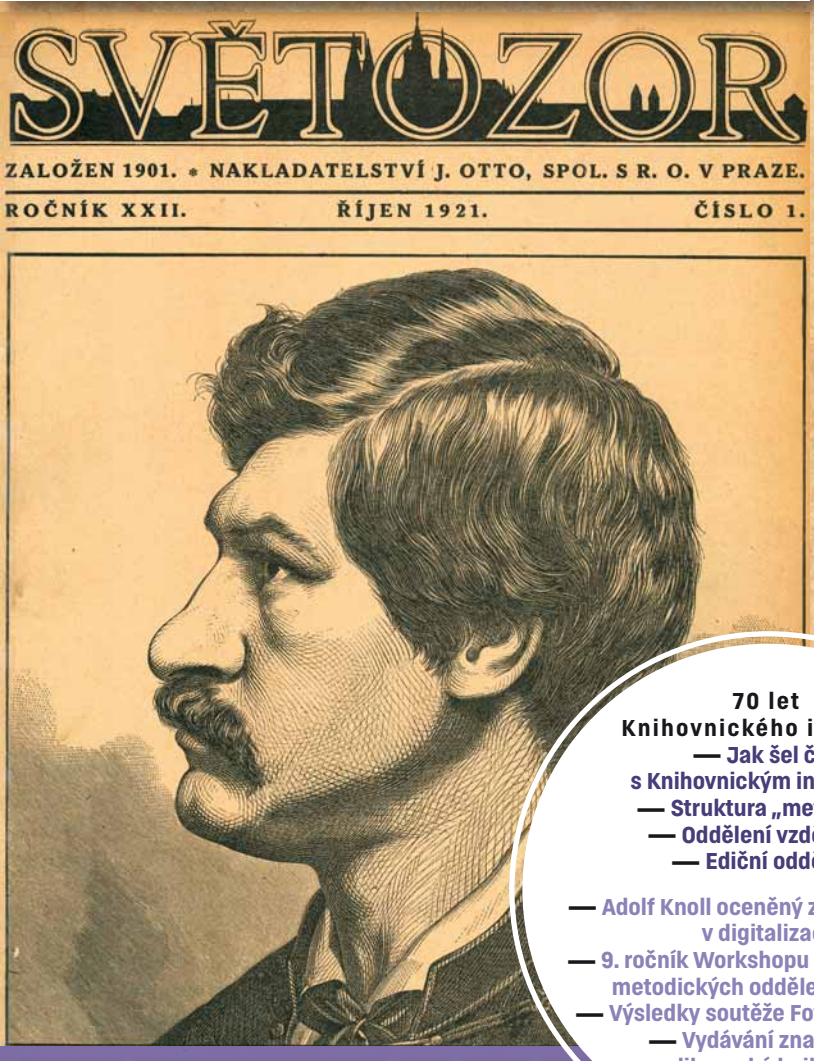

70 let Knihovnického institutu
— Jak šel čas s Knihovnickým institutem
— Struktura „metoďáku“
— Oddělení vzdělávání
— Ediční oddělení

— Adolf Knoll oceněný za průkopnictví v digitalizaci
— 9. ročník Workshopu pro pracovníky metodických oddělení ve Zlíně
— Výsledky soutěže Fotíme knihovny
— Vydávání znakoknih v liberecké knihovně

Cyklus o krajanských knihovnách
• **Školní knihovna Asociace Lucerna v Bologni**

Knihovny v novém
• **Radikální proměna Městské knihovny v Rakovníku**

Periodika na území dnešní ČR
• ***Světozor* – osvětový ilustrovaný časopis**

Příloha „Děckaři děckařům“
• **Šifer plná kniha**

Adolf Knoll oceněný za průkopnictví v digitalizaci s. 316–317
← A. Knoll po převzetí ceny Magnesia Litera 2023 za přínos knižní kultuře
Foto: Jakub Hněvkovský, Magnesia Litera

V soutěži *Fotíme knihovny* zvítězila Knihovna Třinec s. 319
↑ První místo: Hlavní budova Knihovny Třinec při západu slunce *Foto: Webca*
← Druhé místo: Studijní a vědecká knihovna Plzeňského kraje, květen 2023 *Foto: Milan Říský*

Vydávání znakoknih v liberecké knihovně s. 326–327
Křest nové znakoknihy na radnici v Liberci za účasti zástupců knihovny, města Liberec i tvůrců knihy a sponzorů →
Foto: archiv statutárního města Liberec

Hravá knihovnička České školy v Řezně s. 330–331
← Bílá zima – jeden z pořadů programové nabídky knihovny pro české děti
Foto: archiv Hravé knihovničky, Řezno

Univerzitní knihovníci v Berlíně s. 328–329
← Terasovité studovny v Jacob-und-Wilhelm-Grimm-Zenter/04

Interiér budovy Das Gehirn – Philologische Bibliothek/07 →
Foto: Jan Hradil

čtenář MĚSÍČNÍK PRO KNIHOVNY **9** | 2023 | ročník 75

OBSAH

Téma – 70 let Knihovnického institutu
303 Jak šel čas s Knihovnickým institutem | Renáta Krejčí Salátová
306 Struktura „metoďáku" v dobách jeho největší slávy | Renáta Krejčí Salátová
308 Oddělení vzdělávání | Roman Giebisch, Zlata Houšková
311 K vývoji ediční činnosti Knihovnického institutu | Anna Machová, Renáta Krejčí Salátová
Využití nových technologií
313 Čechoamerická periodika v knihovně Náprstkova muzea: souvislosti, příběh, záchrana, digitalizace (2. část) | Michaela Tydlitátová
Události
316 Adolf Knoll oceněný za průkopnictví v digitalizaci | Tomáš Foltýn
317 Regionální funkce knihoven | Hana Hrabáková
319 V soutěži *Fotíme knihovny* zvítězila Knihovna Třinec | Linda Jansová
Neušlo nám
320 Knižní veletrh v Hradci Králové 2023 | M. O.
Příloha – Děckaři děckařům
320 Šifer plná kniha | Pavlína Lišovská
P1 TOP knihy | vybrala Pavlína Lišovská
P2 Fotonávod na výrobu indicií/losů | vybrala Pavlína Lišovská
P4 Tipy na deskové hry | vybrala Pavlína Lišovská
Periodika na území dnešní ČR
321 *Světozor* – osvětový ilustrovaný časopis | Kateřina Spurná
Knihovny v novém
322 Radikální proměna Městské knihovny Rakovník | Milena Křikavová
324 Škola knihovně, knihovna škole (2) Čtenářská dílna a lekce v knihovně i škole | Jitka Vyplašilová
326 Představujeme Vydávání znakoknih v liberecké knihovně | Dana Petrýdesová, Táňa Kuželková
328 Ze zahraničí Univerzitní knihovníci v Berlíně | Jan Hradil
Krajanské knihovny
330 Hravá knihovnička České školy v Řezně | Veronika Loeffelholz
332 Anketa – 75 let časopisu *Čtenář* | Tomáš Kubíček, Martin Sekera
Současná literatura
333 Výběr publikací o literatuře, knihách a spisovatelích z poslední doby (2. část) | Milan Valden
338 Kronika Pro krásno do knihovny… | Vlaďka Švorcová
339 Ze světa | Roman Giebisch
340 Literární výročí Říjen | Milan Valden

ELEKTRONICKÁ VERZE A ARCHIV ČTENÁŘE — **https://ctenar.svkkl.cz**

CONTENTS

Topic – Seventy years of the Librarianship Institute
303 The Librarianship Institute over time | *Renáta Krejčí Salátová*
306 The Methodology Dept structure at the height of its fame | *Renáta Krejčí Salátová*
308 Education Department | *Roman Giebisch, Zlata Houšková*
311 Development of publishing activity at the Librarianship Institute | *Anna Machová, Renáta Krejčí Salátová*
313 **Using new technologies** A Czech-American periodical at the Náprstek Museum Library: Context, narrative, rescue, digitization (Part 2) | *Michaela Tydlitátová*
Events
316 Adolf Knoll awarded for his pioneering work on digitization | *Tomáš Foltýn*
317 Regional functions of libraries (Ninth Annual Public Library Methodology Department Staff Workshop) | *Hana Hrabáková*
319 Třinec Library wins the *Photographing Libraries* competition | *Linda Jansová*
320 **It did not escape us** Hradec Králové Book Fair 2023 | *M. O.*
Child specialists to child specialists – supplement
320 A book full of codes | *Pavlína Lišovská*
P1 TOP books | *selected by Pavlína Lišovská*
P2, P3 Photo-tutorial on making clues/lottery tickets | *Pavlína Lišovská*
P4 Board game tips | *selected by Pavlína Lišovská*
Periodicals from what is now the Czech Republic
321 *Světozor* – illustrated educational magazine | *Kateřina Spurná*
322 **Libraries afresh** Radical transformation of the Rakovník Municipal Library | *Milena Křikavová*
324 **School to library – library to school (2)** Readers' workshops and lessons at the library and school | *Jitka Vyplašilová*
326 **Presenting** Publishing signbooks at the Liberec Library | *Dana Petrýdesová, Táňa Kuželková*
328 **From abroad** University librarians in Berlin | *Jan Hradil*
330 **Expatriate libraries** Playful little library at the Czech School in Regensburg | *Veronika Loeffelholz*
332 **Survey – 75 years of *Čtenář*** | *Tomáš Kubíček, Martin Sekera*
333 **Contemporary literature** Selection of publications on literature, books and writers (Part 2) | *Milan Valden*
338 **Chronicle** To the library for beauty… | *Vladimíra Švorcová*
339 **From the World** | *Roman Giebisch*
340 **Literary anniversaries** October | *Milan Valden*

INHALT

Thema – 70 Jahre des Bibliothekarischen Institutes
303 Wie ging die Zeit mit dem Bibliothekarischen Institut | *Renáta Krejčí Salátová*
306 Die Struktur von dem methodologischen Institut in die Blütezeit | *Renáta Krejčí Salátová*
308 Ausbildungsabteilung | *Roman Giebisch, Zlata Houšková*
311 Zur Entwicklung der Verlagstätigkeit des Bibliotheksinstituts | *Anna Machová, Renáta Krejčí Salátová*
313 **Benutzung der neuen Technologien** Tschechisch-amerikanische Zeitschriften in der Bibliothek des Náprstek Museums: Zusammenhänge, Geschichte, Rettung, Digitalisierung (Teil 2) | *Michaela Tydlitátová*
Ereignisse
316 Adolf Knoll ausgezeichnet für seine Pionierarbeit in der Digitalisierung | *Tomáš Foltýn*
317 Regionale Funktionen von Bibliotheken (9. Jahrgang des Workshops für Mitarbeiter der methodischen Abteilung der öffentlichen Bibliotheken) | *Hana Hrabáková*
319 Die Bibliothek in Třinec gewann den Wettbewerb *Wir fotografiere Bibliotheken* | *Linda Jansová*
320 **Wir haben es nicht vermisst** Buchmesse in Hradec Králové 2023 | *M. O.*
Beilage – Kinderbibliothekare für Kinderbibliotherkare
320 Ein Buch voller Chiffren | *Pavlína Lišovská*
P1 TOP Bücher | *ausgewählt von Pavlína Lišovská*
P2, P3 Fotoanleitung zum Erstellen von Hinweisen/Lose | *Pavlína Lišovská*
P4 Tipps für Brettspiele | *ausgewählt von Pavlína Lišovská*
Zeitschriften auf dem Gebiet der heutigen Tschechischen Republik
321 *Světozor* – illustrierte Aufklärungszeitschrift | *Kateřina Spurná*
322 **Bibliotheken in den neuen Manteln** Die radikale Umgestaltung der Stadtbibliothek in Rakovník | *Milena Křikavová*
324 **Von der Schule zur Bibliothek, von der Bibliothek zur Schule (2)** Leserworkshop und Unterricht in der Bibliothek und in der Schule | *Jitka Vyplašilová*
326 **Wir präsentieren** Eröffentlichung der Charakterbüchern in der Bibliothek in Liberec | *Dana Petrýdesová, Táňa Kuželková*
328 **Aus dem Ausland** Universitätsbibliothekare in Berlin | *Jan Hradil*
330 **Landsmännische Bibliotheken** Ein verspieltes Bücherregal der Tschechischen Schule in Regensburg | *Veronika Loeffelholz*
332 **Umfrage – *Čtenář* feiert 75 Jahre** | *Tomáš Kubíček, Martin Sekera*
333 **Gegenwärtige Literatur** Eine Auswahl aus der Publikationen zu Literatur, Büchern und Schriftstellern (2) | *Milan Valden*
338 **Chronik** Für Schönheit in die Bibliothek… | *Vladimíra Švorcová*
339 **Aus der Welt** | *Roman Giebisch*
340 **Literarische Jahrestage** Oktober | *Milan Valden*

OD REDAKČNÍHO STOLU

Úvaha nad novou várkou informací

Vážené čtenářky, vážení čtenáři,
deváté číslo každého ročníku měsíčníku je výchozí branou k dovršení toho stávajícího, protože se už zároveň vyklubává obsah i toho desátého a koncem roku už musí být redakčně překulena první dvě čísla ročníku následujícího. O tom, co se podařilo a kde by čtenáři *Čtenáře* chtěli, aby nastaly změny a úpravy, vypovídají výsledky poslední ankety k úrovni časopisu, do které jste přispěli právě vy. Budou publikovány v říjnovém čísle. Jejich analýzu si vzala na svá bedra osoba nejpovolanější, ředitel Středočeské knihovny, vydavatel tohoto titulu.

Opět usilujeme o to, aby pro vás bylo číslo v rámci možností co nejpestřejší a odráželo probíhající procesy v knihovnickém oboru v naší zemi. Úvodní téma měsíce, věnované sedmdesáti letům stávajícího Knihovnického institutu, ukazuje, jak v relativně krátkém čase podléhal tento odborný útvar řadě změn, nezřídka podmíněných politickou situací, ale i technologickým vývojem. Digitalizace mnohdy unikátních čechoamerických periodik knihovny Náprstkova muzea potvrzuje v současnosti optimální přístup, jak paměť národa zachránit. Není ale v současnosti jedinou, která se vydala stejnou cestou. Přímo stylově naleznete v této souvislosti v čísle i příspěvek o Adolfu Knollovi, průkopníku digitalizace v českých knihovnách, který za to letos získal ocenění Magnesia Litera.

O dříve nebývalém množství rekonstrukcí a staveb nových budov knihoven u nás, kterých jsme dnes svědky – složka jejich knihovnické práce je ale jen jednou z mnoha oblastí působení v oblasti kultury a vzdělávání – podává další nezvratný důkaz nová budova Městské knihovny v Rakovníku. Že to v evropském měřítku není jev nijak ojedinělý, podávají přesvědčivé svědectví poznatky ze studijní cesty univerzitních knihovníků do Berlína. Článek o krajanské knihovně v Řeznu je dalším, celkově již desátým dokladem nesmírně důležité a záslužné činnosti našich krajanů, hlavně krajanek, jak u jejich dětí udržet povědomí o rodné zemi rodičů a znalost jejich rodného jazyka. V tomto je role knihoven nezastupitelná.

Nechci za vás číst obsah celého čísla a doporučovat, co by pro vás mohlo být zajímavé. Každého může zajímat něco jiného, specializace činnosti knihoven je opravdu široká a různorodá. Jen si na závěr neodpustím možná otřepané, ale pravdivé konstatování, že redakce s podporou redakční rady opět číslo připravovala s předsevzetím a ambicemi být kronikou knihovnického oboru a svědectvím o jeho úrovni v roce 2023 na území Česka. Přeji vám příjemné a podnětné chvíle nad stránkami nového čísla časopisu *Čtenář*.

JAROSLAV CÍSAŘ

čtenář MĚSÍČNÍK PRO KNIHOVNY

9 | 2023 | ročník 75

Středočeský kraj

Vydává:
Středočeská vědecká knihovna v Kladně,
příspěvková organizace Středočeského kraje,
ul. Generála Klapálka 1641, 272 01 Kladno

Evid. č. časopisu MK ČR E 485
ISSN 0011-2321 (Print) ISSN 1805-4064 (Online)
Šéfredaktor: PhDr. Jaroslav Císař
Redaktorka: PhDr. Pavla Vlková
Grafická úprava a sazba: Kateřina Bobková

Sídlo redakce (příjem inzerce a objednávky na předplatné):
Středočeská vědecká knihovna v Kladně,
příspěvková organizace, Gen. Klapálka 1641,
272 01 Kladno
tel.: 312 813 154
e-mail: ctenar@svkkl.cz (Jaroslav Císař)
e-mail: ctenar.vlkova@svkkl.cz (Pavla Vlková)

Redakční rada: PhDr. Radek Liška (předseda), Bc. Kateřina Bajo, Mgr. Michaela Dombrovská, Ph.D., Mgr. Lenka Dostálová, Mgr. Zlata Housková, Mgr. Martina Košanová, PhDr. Renáta Krejčí Salátová, Mgr. Lucie Macháčková, Mgr. Petra Miturová, Mgr. Michaela Mrázová, PhDr. Marie Otavová, PhDr. Vít Richter

Tisk: Calamarus, s. r. o., Pod Táborem 54/10, 199 00 Praha 9

Distribuce:
Rozesílání časopisu zajišťuje
SEND Předplatné, spol. s r. o., Ve Žlíbku 1800/77, hala A3, 193 00 Praha 9 - Horní Počernice,
tel.: 602 514 779, e-mail: martina@send.cz
Rozšiřují též společnosti holdingu PNS a. s. – drobný prodej; MONITOR CZ, s. r. o.; SUWECO CZ, spol. s r. o.
Podávání novinových zásilek povoleno Ředitelstvím poštovní přepravy Praha čj. 1371/1994 ze dne 20. 6. 1994.
Podávání novinových zásilek bylo povoleno Českou poštou s. p. OZSeč Ústí nad Labem dne 21. 1. 1998. j. zn. P-327/98.
Cena jednoho čísla 40 Kč, roční předplatné 460 Kč (dvojčíslo 60 Kč).

Předplatné pro Slovensko: Heršlová Dana, L. K. Permanent, spol. s r. o., pošt. schránka 4, 834 14 Bratislava 34, tel.: 00421-02 49 111 203, e-mail: herslova@lkpermanent.sk
Cena jednoho čísla 2 €, roční předplatné 22,67 € (dvojčíslo 2,67 €)

Časopis vychází s podporou dotace z programu MK ČR Knihovna 21. století. Vydavatel si vyhrazuje právo zveřejnit publikované materiály i na internetu.

Číslo odevzdáno k tisku 11. 9. 2023, vyšlo 18. 9. 2023.
Nevyžádané rukopisy se nevracejí.

Popiska k titulní straně obálky
Světozor, říjen 1921, č. 1. Knihovna Národního muzea, oddělení časopisů, sign. Z 3 D 12

Foto: Knihovna Národního muzea

Jak šel čas s Knihovnickým institutem

Knihovnický institut Národní knihovny České republiky (NK ČR) slaví sedmdesátiny. S jakými záměry se zakládal, jak se proměňoval, jaké aktivity vyvíjel a čím byl pro české knihovny a obor knihovnictví prospěšný? Připomenutí jeho vývoje popisuje následující text.

V roce 1953 byl založen **Vědecko-metodický kabinet pro vědecké knihovny** v tehdejší Univerzitní knihovně v Praze.[1] Tento kabinet se zaměřoval, jak vyplývá z jeho názvu, především na bibliografickou, dokumentační a vzdělávací činnost pro vysokoškolské a vědecké knihovny. Zpočátku ho vedla Marie Ludmila Černá (1897 až 1970).[2] Koncem roku 1954 byl ve Výzkumném ústavu osvětovém založen **Ústřední vědecko-metodický kabinet knihovnické práce**, který vznikl na základě dosavadního oddělení knihovnické práce. V roce 1956 byl kabinet převeden do Národní knihovny (viz dokument vpravo). Tím vznikl Úsek pro lidové knihovny. Jeho vedoucím byl Dalibor Vančura (1922 až 1985).[3]

V březnu 1954 se sešli zástupci českého a slovenského knihovnictví ve Smolenicích na Slovensku a debatovali o nutnosti vybudování ústředního pracoviště, které by koordinovalo metodickou práci s krajskými knihovnami a se Slovenskem. Jako hlavní problém byla označena nesoustavná a malá pomoc větších knihoven knihovnám menším. Toto mělo řešit nové ústřední metodické pracoviště.

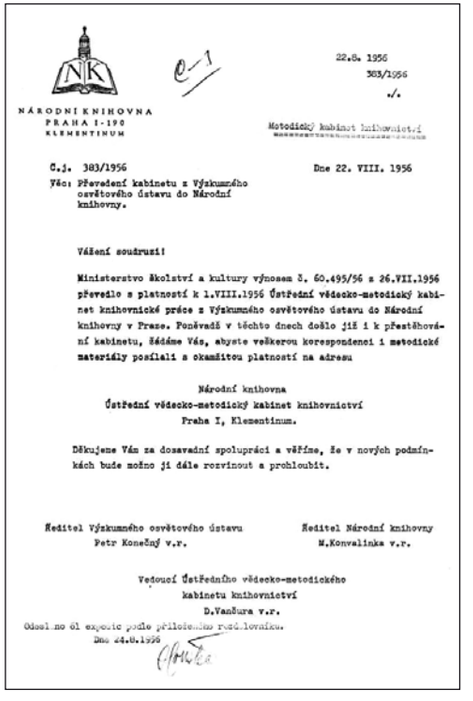

NÁRODNÍ KNIHOVNA
PRAHA I-190
KLEMENTINUM

22.8. 1956
303/1956

Metodický kabinet knihovnictví

C.j. 303/1956 Dne 22. VIII. 1956

Věc: Převedení kabinetu z Výzkumného osvětového ústavu do Národní knihovny.

Vážení soudruzi!

Ministerstvo školství a kultury výnosem č. 60.495/56 z 26.VII.1956 převedlo s platností k 1.VIII.1956 Ústřední vědecko-metodický kabinet knihovnické práce z Výzkumného osvětového ústavu do Národní knihovny v Praze. Poněvadž v těchto dnech došlo již i k přestěhování kabinetu, žádáme Vás, abyste veškerou korespondenci i metodické materiály posílali s okamžitou platností na adresu

Národní knihovna
Ústřední vědecko-metodický kabinet knihovnictví
Praha I, Klementinum.

Děkujeme Vám za dosavadní spolupráci a věříme, že v nových podmínkách bude možno ji dále rozvinout a prohloubit.

Ředitel Výzkumného osvětového ústavu
Petr Konečný v.r.

Ředitel Národní knihovny
M.Konvalinka v.r.

Vedoucí Ústředního vědecko-metodického kabinetu knihovnictví
D.Vančura v.r.

Odesláno 61 exemplářů podle přiloženého rozdělovníku.
Dne 24.8.1956

[1] Do roku 1949 zněl název knihovny Národní a universitní knihovna a právně nebyl zrušen. V tomtéž roce se osamostatnila Národní knihovna, a tudíž se pro ni užíval i název Universitní knihovna.

[2] PhDr. Marie Ludmila Černá vystudovala historii a filozofii na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze, doktorát filozofie získala v roce 1923. V letním semestru 1930 a 1932 se dále vzdělávala na Sorbonně a Ecole des Chartes v Paříži. Pracovala v bratislavské univerzitní knihovně, vedla lektorát knihovnictví na Filozofické fakultě Univerzity Komenského v Bratislavě. V roce 1939 se odstěhovala do Prahy a nastoupila do Národní a universitní knihovny v Praze. Více ve Slovníku českých knihovníků: *https://aleph.nkp.cz/F/DGXRJUKVK4E4AQS1I712HL1KXQPF5MNS67JU69Q66J7P2K17SV-60573?func=find-b&find_code=WOS&x=13&y=8&request=marie+ludmila+%C4%8Dern%C3%A1&adjacent=N*.

[3] PhDr. Dalibor Vančura v letech 1945 až 1950 studoval obor lidová výchova na Pedagogické fakultě Univerzity Karlovy. Od prosince 1949 byl zaměstnán ve Výzkumném osvětovém ústavu jako referent knihovnického výzkumu a později vedl oddělení pro práci s knihou, *zpracovával nejlepší metody a formy práce československého knihovnictví a zevšeobecňoval je pro potřeby lidových knihoven*. Zároveň od února 1955 do února 1956 navštěvoval vyšší knihovnický kurz pro absolventy vysokých škol. Více ve Slovníku českých knihovníků: *https://aleph.nkp.cz/F/DGXRJUKVK4E4AQS1I712HL1KXQPF5MNS67JU69Q66J7P2K17SV-00183?func=find-b&find_code=WOS&x=17&y=15&request=van%C4%8Dura+dalibor&adjacent=N*.

Foto: archiv NK ČR

Současní pracovníci Knihovnického institutu

Ústřední vědeckometodický kabinet knihovnictví (ÚVMKK) vznikl roku 1957, a to sloučením Ústředního vědecko-metodického kabinetu pro lidové knihovny a Vědecko-metodického kabinetu pro vědecké knihovny. Jeho hlavním cílem byla pomoc lidovým knihovnám. Vedením byl pověřen Kamil Groh (1914–2010).[4] Jeho činnost později upravoval zákon o jednotné soustavě knihoven (JSK) z roku 1959. Díky tomuto zákonu byla vytvořena Státní knihovna Československé socialistické republiky (SK ČSR) a výše jmenovaný kabinet se stal jednou z jejích šesti organizačních složek.

K dalším významným funkcím nově vzniklého kabinetu patřila teoretická, výzkumná a publikační činnost, průzkumy a bezprostřední pomoc knihovnám, organizace konferencí apod. Kabinet organizoval dlouhodobou soutěž veřejných knihoven *Budujeme vzornou lidovou knihovnu* (BVLK). Byla také vybudována studovna knihovnické literatury (dnešní Knihovna knihovnické literatury – KKL), zpracován systém signatur pro knihovnickou literaturu, vytvořena příruční knihovna apod.

Kabinet se dále zabýval vzděláváním knihovníků. Pořádal základní, speciální, pomaturitní i postgraduální knihovnické kurzy v Praze, Brně i Olomouci. Často ve spolupráci s katedrou knihovnictví (viz článek o oddělení vzdělávání, s. 308–310).

V roce 1964 se započalo s přípravou koncepce vědecko-metodické práce. Prosazoval se jednotný systém metodické práce, který by znamenal propojení jednotlivých metodických pracovišť v krajských a okresních knihovnách do jednoho systému. ÚVMKK se stal hlavním koordinačním centrem pro metodickou činnost v těchto oblastech: plánování metodické práce, vědecko-teoretická práce v oblasti knihovnictví, ediční činnost, doporučující bibliografie, mezinárodní kontakty/styky v oblasti knihovnické metodiky, shromažďování a využívání knihovnické literatury, získávání, zpracování a další šíření informací z oblasti knihovnictví. Ediční činnost kabinetu byla dosti rozsáhlá (viz článek o ediční činnosti, s. 311–312).

[4] PhDr. Kamil Groh Vystudoval Filozofickou fakultu Univerzity Karlovy, doktorát filozofie získal v roce 1946. Knihovnickou činnost zahájil v září 1937 jako vědecká síla v knihovně Slovanského semináře Univerzity Karlovy. Za účast v odboji byl od října 1944 vězněn v koncentračním táboře. Po válce se vrátil do České akademie věd a umění; knihovnickou kvalifikaci získal ve dvouletých Tobolkových kurzech na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy v letech 1947 a 1948, nižší a vyšší knihovnickou zkoušku složil v únoru 1948. Dne 15. 3. 1947 nastoupil jako smluvní pomocná síla do Národní a universitní knihovny v Praze. Brzy nato byl jmenován komisařem archivní a knihovní služby. V roce 1953 založil metodický kabinet pro vědecké knihovny a po sloučení s metodickým kabinetem pro lidové knihovny budoval tento kabinet nejen jako praktické, ale i teoretické a pedagogické pracoviště. Více ve Slovníku českých knihovníků: *https://aleph.nkp.cz/F/DGXRJUKVK4E4AQS1I712HL1KXQPF5MNS67JU69Q6 6J7P2K17SV-54330?func=find-b&find_code=WOS&x=24&y=1&request=groh&adjacent=N.*

Foto: Eva Hodíková – archiv NK ČR

ÚVMKK svojí činností působil na rozvoj českého knihovnictví, přímo metodicky řídil síť lidových, státních vědeckých knihoven a síť knihoven vysokých škol. Pro výše zmiňované sítě vykonával funkci ústřední knihovny. Dále spolupracoval mj. s Knihovnickým ústavem Matice slovenské v Martině a s Universitní knihovnou v Bratislavě (tato dvě pracoviště plnila funkci metodických center na Slovensku).

V dubnu 1974 došlo k přejmenování ÚVMKK na **Sektor výzkumu a metodiky knihovnictví** (SVMK). Tento sektor navázal na stávající činnost kabinetu a současně začal působit jako OBIS pro oblast knihovnictví, tj. oborové informační středisko, součást soustavy vědeckotechnických a ekonomických informací. Dále zajišťoval ediční činnosti Státní knihovny ČSR. Sektor výzkumu a metodiky knihovnictví se dále členil takto: oddělení vědeckého výzkumu pro základní otázky knihovnictví, oddělení pro jednotnou soustavu knihoven, oddělení vědecko-metodické práce, oddělení studijní, oddělení ediční.

Roku 1991 byl dosavadní SVMK znovu přejmenován, tentokrát na **Sektor výzkumu a rozvoje knihovnictví** (SVRK). Pracoviště navázalo na svou předchozí činnost a snížil se počet jeho pracovníků, a to z důvodu obecného snižování počtu pracovníků knihovny a zastavení některých činností, které se vykonávaly dříve.

Od začátku roku 1993 došlo ke změně statutu knihovny a s účinností od 1. 1. 1994 byl schválen nový Organizační řád Národní knihovny v Praze. Od tohoto data vzniká **Odbor knihovnictví**, který svojí činností navazuje na činnost svých předchůdců. Jeho hlavním úkolem bylo zpracování koncepčních a metodických podkladů pro rozvoj veřejných knihovnických a informačních služeb v České republice, poskytování konzultačních a poradenských služeb veřejným knihovnám apod. Odbor měl tři oddělení: oddělení knihoven, oddělení studijní a informační, oddělení vzdělávání. Nejvýznamnější činností tohoto odboru, které se věnovali jeho pracovníci v období dvanácti let jeho existence (**od roku 2005** byla vydána nová organizační struktura NK ČR a vzniká **Knihovnický institut**), byla příprava či podíl na přípravě i samotná tvorba knihovního zákona (zákon č. 257/2001), který vznikl za obrovského úsilí pracovníků všech typů knihoven (*pozn. red.:* viz recenze *Sborník k 20. výročí knihovního zákona*, *Čtenář*, č. 6, 2023, s. 230–231).

RENÁTA KREJČÍ SALÁTOVÁ | *Renata.KrejciSalatova@nkp.cz*

POUŽITÁ LITERATURA:

- Archiv Národní knihovny, fond Státní knihovna ČSR Praha [1925]–1990, Sektor výzkumu a metodiky knihovnictví, číslo kartonu VII.
- GROH, Kamil. Před třiceti lety (K počátkům Ústředního vědecko-metodického kabinetu knihovnictví). *Knihovnictví a bibliografie*. 1983, **12**(6), s. 107–109.
- HRUŠKOVÁ, Monika. Z počátků Knihovny knihovnické literatury Národní knihovny ČR. *Knihovna: knihovnická revue*, 2013, **24**(2), s. 84–91. ISSN 1801-3252. Dostupné také z: *http://knihovna.nkp.cz/knihovna132/132084.htm*.
- KREJČÍ SALÁTOVÁ, Renáta a Anna MACHOVÁ. Předchůdci Knihovnického institutu. *Knihovna: knihovnická revue*. 2023, **34**(1), s. 90–95. ISSN 1801-3252.
- ŠTĚPÁNOVÁ, Bedřiška. *Význam Knihovnického institutu Národní knihovny ČR pro veřejné knihovny a odbornou knihovnickou veřejnost: absolventská práce.* Praha: Vyšší odborná škola informačních služeb, 2006. 54 s.
- Ustavující schůze Rady ÚVMK. *Metodický zpravodaj*. 1962, č. 1, s. 43–44.

Struktura „metoďáku“ v dobách jeho největší slávy

Období budování socialistického knihovnictví bylo ve znamení tendenčnosti ve tvorbě knihovnických fondů. Důraz se kladl na politickou, politickovýchovnou a ideologickou působnost v rámci koncepční a metodické práce. Padesátá léta znamenala z hlediska metodické práce počátek soustavné metodické práce, ačkoli její prioritou byla ideologická působnost. V okresních lidových knihovnách vznikají samostatné metodické koutky, které se během šedesátých let dostaly na profesionální úroveň.

Sedmdesátá léta s sebou přinášejí normalizační aktivity, a to se samozřejmě projevilo i v metodické práci. Této charakteristice odpovídá i činnost metodického pracoviště při Státní knihovně ČSR. Tehdy v Sektoru výzkumu a metodiky knihovnictví (SVMK) pracovalo celkem 30 zaměstnanců, z toho 21 pracovníků s vysokoškolským vzděláním, šest se středoškolským a tři s dalším vzděláním. V době největšího „rozkvětu“, tj. v 80. letech, pracovalo v tomto úseku cca 50 zaměstnanců, většinou s vysokoškolským vzděláním.

SVMK vznikl podle organizačního řádu s účinností od 1. 4. 1975. Od roku 1975 až do platnosti nového organizačního řádu od 1. 1. 1981 platila jeho následující struktura: studijní oddělení, oddělení vědecko-metodické práce, oddělení jednotné soustavy knihoven, vědeckovýzkumné oddělení pro základní otázky knihovnictví, oddělení pro zvyšování kvalifikace knihovníků, ediční oddělení. Podle organizačního řádu platného od začátku roku 1981 nedošlo v podstatě k žádné změně náplně tohoto metodického pracoviště, ale činnosti edičního oddělení a oddělení pro zvyšování kvalifikace knihovníků přešly pod jiné útvary.

STUDIJNÍ ODDĚLENÍ

Studijní oddělení plnilo funkci oborového informačního střediska knihovnictví; zahrnovalo knihovnu a studovnu oboru, dokumentační službu a referát zahraničního styku sektoru. Zpracovávalo podklady pro ediční činnost SVMK, budovalo oborovou knihovnu, poskytovalo rešeršní, faktografické a bibliografické služby. Obsahovalo referát koncepční a rozborové činnosti. Provozovalo také lístkovou dokumentační službu, tj. po zpracování dokumentů a založení do jmenného a věcného lístkového katalogu rozesílalo tyto záznamy jiným knihovnám. Úsek zahraničních styků zabezpečoval účast pracovníků SVMK na zahraničních konferencích, mezinárodní výměnu dokumentů a měl na starosti péči o zahraniční návštěvy.

ODDĚLENÍ VĚDECKO-METODICKÉ PRÁCE

Organizovalo mj. činnost knihoven v oblasti práce s dětmi a mládeží. Zajišťovalo koordinační, vědecko-metodickou činnost odborného sektoru a útvarů knihoven jednotné soustavy knihoven podle jejich příslušné specializace.

ODDĚLENÍ JEDNOTNÉ SOUSTAVY KNIHOVEN

Základní funkce tehdejší Státní knihovny ČSR určoval knihovnický zákon č. 53/1959 Sb., § 4, podle kterého byla knihovna ustanovena jako ústřední knihovna jednotné soustavy knihoven a pověřena rovněž funkcemi archivu národního písemnictví, ústředí národní bibliografie a koordinačního střediska bibliografické práce ústřední univerzální vědecké knihovny, shromažďující domácí a nejdůležitější světovou literaturu, dále funkcemi ústředí vědecké a výzkumné práce v oboru knihovnictví a metodické pomoci knihovnám jednotné soustavy knihoven. Zákon č. 53/1959 platil až do roku 2001, kdy byl schválen nový knihovnický zákon č. 257/2001 Sb.

Foto: archiv NK ČR

Oddělení mělo na starosti základní otázky jednotné soustavy knihoven v oblasti její koncepce a organizace, zejména plánování a prognózy rozvoje soustavy, statistiky, normování s přihlédnutím k budování regionálních systémů knihovnických, bibliografických a informačních služeb obyvatelům, otázky koncepce a rozvoje jednotné soustavy knihoven.

VĚDECKOVÝZKUMNÉ ODDĚLENÍ PRO ZÁKLADNÍ OTÁZKY KNIHOVNICTVÍ

Zpracovávalo dlouhodobé, střednědobé a operativní výzkumné a experimentální činnosti v oblasti knihovnictví a bibliografie. Řídilo a koordinovalo činnosti výzkumných řešitelských pracovišť. Provádělo vědeckou a výzkumnou činnost a řešilo otázky se zvláštním důrazem na společenské funkce knihoven a využití moderní výpočetní techniky v knihovnách. Vyvíjelo rovněž metodickou a vědeckou činnost (například *Práce s dospívající mládeží ve veřejných knihovnách*, *Prognóza rozvoje českého knihovnictví do roku 2000* aj.).

ODDĚLENÍ PRO ZVYŠOVÁNÍ KVALIFIKACE KNIHOVNÍKŮ

Mělo na starosti řešení otázek koncepce dalšího vzdělávání knihovníků, zabezpečovalo systém mimoškolního vzdělávání profesionálních i neprofesionálních knihovníků, poskytovalo metodickou činnost v oblasti vzdělávání. Řešilo koordinaci vzdělávání knihovnických pracovníků v krajích. Podle nového organizačního řádu platného od 1. 1. 1981 byla činnost oddělení pro zvyšování kvalifikace knihovníků převedena pod oddělení jednotné soustavy knihoven.

EDIČNÍ ODDĚLENÍ

Mezi úkoly tohoto oddělení patřilo plánování a koordinace ediční činnosti Státní knihovny ČSR (SK ČSR). Sestavovalo ediční plány všech sektorů (dnes odborů) SK ČSR, připravovalo podklady pro ediční komisi knihovny. Připravovalo a vydávalo *Metodický zpravodaj* a provádělo redakci metodických a dalších publikací sektoru, například *Novinek knihovnické literatury*. Zabývalo se agendou autorských smluv a dohod, budováním archivů a kartoték interních materiálů, vyřizováním objednávek publikací, přepisováním méně rozsáhlých materiálů z důvodu rozmnožování a nemožnosti tisku apod. (viz samostatný příspěvek na s. 311–312). Podle nového organizačního řádu platného od 1. 1. 1981 zajišťovalo agendy edičního oddělení oddělení studijní.

RENÁTA KREJČÍ SALÁTOVÁ | *Renata.KrejciSalatova@nkp.cz*

POUŽITÁ LITERATURA:

- Archiv Národní knihovny, fond Státní knihovna ČSR Praha [1925]–1990, Sektor výzkumu a metodiky knihovnictví. Úvod.
- GROH, Kamil. Před třiceti lety (k počátkům Ústředního vědecko-metodického kabinetu knihovnictví). *Knihovnictví a bibliografie*. 1983, **12**(6), 107–109.
- HRUŠKOVÁ, Monika. Z počátků Knihovny knihovnické literatury Národní knihovny ČR. *Knihovna: knihovnická revue*, 2013, **24**(2), s. 84–91. ISSN 1801-3252. Dostupné také z: http://knihovna.nkp.cz/knihovna132/132084.htm.
- ŠTĚPÁNOVÁ, Bedřiška. *Význam Knihovnického institutu Národní knihovny ČR pro veřejné knihovny a odbornou knihovnickou veřejnost: absolventská práce.* Praha: Vyšší odborná škola informačních služeb, 2006. 54 s.
- Ustavující schůze Rady ÚVMK. *Metodický zpravodaj*. 1962, č. 1, s. 43–44.

Oddělení vzdělávání

Vědecko-metodický kabinet tehdejší Universitní knihovny v Praze (dále VMK) měl již od svého založení v roce 1953 mj. za úkol pořádat knihovnické kurzy a instruktáže. Byly zahájeny především doškolovací kurzy pro zaměstnance bez odborné kvalifikace, kteří byli v té době přijímáni do knihoven, a to kurz základní a kurz doplňování knihovních fondů. Pověření k jejich pořádání svěřilo Universitní knihovně Ministerstvo školství, a tak se VMK stal organizátorem kurzů a jeho studovna přednáškovou síní.

50.–80. LÉTA

Foto: archiv NK ČR

Momentka z jedné z akcí současného Oddělení vzdělávání

Postupně se připravovaly doškolovací kurzy na různých úrovních: základní, střední, vyšší. Přednášeli především pracovníci kabinetu K. Groh a M. L. Černá. Některé kurzy se pořádaly ve spolupráci s katedrou knihovnictví. Vedle doškolovacích kurzů proběhl již v roce 1956 kurz *Práce s technickou a ekonomickou literaturou*. V knihovně se také zařizovala pravidelná praxe posluchačů katedry knihovnictví i Osvětové školy, instruktáže a praxe některých zaměstnanců z fakultních i jiných vědeckých knihoven. VMK zároveň připravoval doplňkové instruktáže (o knihovnách a jejich organizaci) k přednáškám pořádaným na vysokých školách pro posluchače zejména z prvních ročníků. Pracovníci VMK pomáhali přednáškami i v kurzech pro knihovníky jiných resortů.

Ke všem kurzům byly sestaveny osnovy, postupně rozmnožované pro účastníky. K pedagogické činnosti VMK patřila i práce na učebnici pro Osvětovou školu, jejíž některé kapitoly zpracovali K. Groh a M. L. Černá, dále přednášky v kurzech pořádaných jinými institucemi i pravidelné přednášky na katedře knihovnictví v Bratislavě. VMK získával postupně pro metodickou i vzdělávací práci v krajích zkušené odborníky z dalších knihoven, což umožnilo rozšířit počet vzdělávacích akcí. Novinkou roku 1957 byl dálkový kurz s konzultacemi v Brně, neboť většina přihlášených účastníků pocházela z Moravy. Pedagogické oddělení (předchůdce dnešního Oddělení vzdělávání) tedy organizovalo a pedagogicky i logisticky zajišťovalo knihovnické kurzy různých typů pro stovky knihovníků v celé republice. Samozřejmostí bylo také vedení statistik kurzů či šetření stavu knihovnického vzdělání v republice, koncipování dalšího systému školení knihovníků aj.

V roce 1963 byla Ústřednímu vědecko-metodickému kabinetu (dále ÚVMK) uložena realizace jednotné soustavy mimoškolního vzdělávání pracujících. ÚVMK pak spolupracoval jednak při přípravě zásad dalšího rozvoje mimoškolního vzdělávání, jednak provedl speciální průzkum ve vybraných okresech, který tvořil podstatu zprávy pro ministerstvo školství a kultury. Funkce knihoven v mimoškolním vzdělávání se soustavně propagovala na poradách a školeních ředitelů, přednáškami a instruktážemi v krajích i články v odborných časopisech, např. ve *Čtenáři*, *Metodickém zpravodaji* apod. Od roku 1965 se ÚVMK účastnil plnění státního vědecko-výzkumného úkolu „Soustava výchovy a vzdělávání dospělých", jehož výsledky byly zřejmé nejen v práci knihoven, ale i v činnosti nakladatelství, knižního obchodu, osvětových zařízení a společenských organizací. Pro zvýšení odborné kvalifikace zaměstnanců v roce 1965 proběhl přednáškový cyklus *Výpočetní a organizační technika v oboru vědeckých informací*. Současně začaly probíhat jazykové kurzy pro zaměstnance knihovny.

Od roku 1966 se ÚVMK úspěšně účastnil plnění státního vědeckovýzkumného úkolu „Základní teoretické a metodologické problémy výchovy a vzdělávání dospělých". Byl proveden průzkum ve stovce knihoven, uskutečnilo se cca 1500 standardizovaných rozhovorů a výsledky pak byly zpracovány podle kategorií obcí.

Jedním z úseků metodické práce ÚVMK byla péče o „kádrový" (tj. personální) rozvoj, zaměřená jak na profesionální, tak na dobrovolné knihovníky. Patřilo sem doplňování základní odborné kvalifikace, různé formy doškolování a informování o nových poznatcích v oboru. ÚVMK realizoval odborné semináře, kurzy a instruktáže pro pracovníky specializované na konkrétní úsek práce. Byl připraven i návrh pomaturitního a postgraduálního studia pro absolventy oborových středních a vysokých škol, poskytující možnost specializace i prohloubení kvalifikace.

Sedmdesátá léta přinesla „socialistickou vědeckotechnickou revoluci" a s ní nový požadavek na další vzdělávání, které mělo vést k návyku soustavného studia a samostatné orientaci ve světě knih a knihoven. Tato „revoluce" přímo diktovala povinnost vést mladé lidi při výběru četby nejen k získávání vědomostí a poznatků, ale také k vyhledávání potřebných informací a využívání literatury a knih jako vědeckého pramene a nezastupitelného nástroje vzdělávání. ÚVMK měl v tomto smyslu za úkol připravovat semináře o práci knihoven s dospívající mládeží, proto mj. v roce 1973 provedl průzkum orientovaný na problematiku práce s mládeží ve všech samostatných odděleních veřejných knihoven pro děti a mládež. Jeho výsledky měly sloužit ke zkvalitnění práce s dětmi a mládeží.

Počátkem osmdesátých let se ideově výchovná práce knihoven usměrňovala vydáváním metodického materiálu obsahujícího rozpracované vládní usnesení „Hlavní směry kulturně výchovné činnosti". Pokud jde o knihovny, kladl se důraz na světonázorovou výchovu mládeže a zvyšování její kulturní úrovně; akcentováno bylo rovněž esteticko-výchovné působení knihoven a jejich zapojení do systému „Mládež a kultura". I v tomto, především ideologicky zaměřeném období samozřejmě oddělení do určité míry realizovalo metodickou a vzdělávací činnost. Pozitivem byly pravidelné kontakty a spolupráce s ústředními knihovnami krajů a sítí v rámci tzv. jednotné soustavy knihoven a s oborovými školami.

90. LÉTA AŽ SOUČASNOST

V 90. letech průběžná spolupráce se středními knihovnickými školami a Katedrou vědeckých informací a knihovnictví Filozofické fakulty Univerzity Karlovy pokračovala. Odideologizováním původního metodického kabinetu vzniklo nové Středisko výzkumu a rozvoje knihovnictví (SVRK) s velmi významně redukovaným počtem systemizovaných míst. Vzděláváním se plně zabýval pouze jeden pracovník. Přesto SVRK organizovalo vedle jednorázových přednášek a vzdělávacích akcí pro zaměstnance Národní knihovny (NK) řadu akcí pro pracovníky zejména veřejných knihoven a rovněž první rekvalifikační kurzy určené pracovníkům knihoven se středoškolským vzděláním v neknihovnických oborech; ty se setkaly s velmi dobrou odezvou. Od roku 1992 se pak pravidelně pořádaly akreditované rekvalifikační knihovnické kurzy kombinované jak pro středoškoláky (roční studium), tak pro vysokoškoláky (dvouleté studium se závěrečnou prací). Později byly podle zásad ministerstva školství akreditovány pouze jednoroční rekvalifikační kurzy pro středoškolskou úroveň. Od roku 1991 probíhaly také semináře o řízení knihoven v nových ekonomických podmínkách pro ředitele okresních a řídící pracovníky odborných knihoven.

V roce 1993 bylo ustaveno současné Oddělení vzdělávání (dále jen oddělení), které svými aktivitami velmi rychle vešlo do povědomí nejen pracovníků NK, ale především ostatních veřejných knihoven. Oddělení průběžně zajišťovalo exkurze knihovníků a studentů oboru, praxe a stáže studentů knihovnictví, vstupní exkurze nových pracovníků NK, exkurze pro knihovníky na významná informační pracoviště v Praze, rekvalifikační kurzy. Narostlo množství vzdělávacích akcí (semináře, kurzy, přednášky…) pro jednotlivé oborové specializace (akvizice, zpracování, služby, hudební knihovny, práce s dětmi a mládeží aj.) i akcí pro řídící pracovníky (legislativa, personální otázky, marketing aj.). Mimořádná pozornost se věnovala zvyšování kvalifikace pracovníků v oblasti informačních a komunikačních technologií (dále ICT). V polovině devadesátých let byly obnoveny jazykové kurzy pro pracovníky NK.

V roce 1998 proběhla první „Analýza mzdové, věkové a vzdělanostní struktury pracovníků knihoven". Šlo o průzkum s cílem zjištění současného stavu v knihovnách ČR a následného definování priorit v dalším vzdělávání knihovníků pro nejbližší období. Analýza se pak v průběhu následujících desetiletí ještě třikrát opakovala (2012, 2017, 2020/21) a stala se východiskem pro další kroky v oblasti lidských zdrojů, včetně tvorby koncepce celoživotního vzdělávání knihovníků v ČR.

Přelomový byl rok 1999, kdy bylo v Klementinu vybudováno moderní vzdělávací centrum s dvěma učebnami, kde mělo probíhat vzdělávání pracovníků knihoven zejména (ale nejen) v oblasti ICT. Vznik centra byl podpořen dotací z programu státní informační politiky Veřejné informační služby knihoven (VISK). Díky tomuto programu byla postupně vzdělávací centra vybudována a vybavena i ve všech krajských knihovnách. Podprogram VISK 2 – Mimoškolní vzdělávání pracovníků knihoven pak podporoval vzdělávání knihovníků v oblasti ICT s cílem získání kompetencí na úrovni stanovených standardů u všech pracovníků veřejných knihoven. Vedle kurzů základních dovedností práce s ICT šlo od počátku i o expertní školení specialistů a školení o nových trendech v této oblasti. Oddělení proto v následujících letech zorganizovalo stovky kurzů základů informační gramotnosti i kurzů expertních. Zároveň připravilo desítky školení, kurzů, seminářů, workshopů a přednášek na aktuální témata z oboru i oblastí souvisejících, a to nejen pro pracovníky NK ČR, ale i pro tisíce frekventantů z veřejných i specializovaných knihoven z celé ČR. Pracovníci oddělení poskytovali informace a konzultace z oblasti vzdělávání a intenzivně spolupracovali s domácími i zahraničními oborovými vzdělávacími institucemi a organizacemi. Pro veřejné knihovny koordinovali konzultace a poradenství v oblasti neziskového sektoru a spolupráce knihoven s nevládními neziskovými organizacemi v místě, rozšířili téma komunitní role knihoven apod.

Od počátku tisíciletí se vedle rozsáhlé vzdělávací činnosti zintenzivnila také koordinační a metodická funkce oddělení v oblasti vzdělávání, ať už spoluprací s krajskými a specializovanými knihovnami (např. v Sekci vzdělávání SKIP, s Národním ústavem odborného vzdělávání, oborovými středními a vysokými školami či s dalšími veřejnými knihovnami). Významné bylo rovněž angažmá oddělení v oblasti výzkumné a koncepční, např. při tvorbě „Koncepce celoživotního vzdělávání pracovníků knihoven" (schváleno Ústřední knihovnickou radou 5. 12. 2016) či zapojením do aktivit vznikající Národní soustavy povolání (NSP) a Národní soustavy kvalifikací (NSK). Oddělení se významnou měrou podílelo na tvorbě všech dílčích profesních kvalifikací oboru (PK) i na jejich prezentaci a implementaci. Rekvalifikační kurzy NK byly od roku 2018 přizpůsobeny NSK a NK se stala „autorizovanou osobou", která umožňuje zájemcům získání řady dílčích oborových PK. V současné době se oddělení podílí také na jejich revizích.

ROMAN GIEBISCH | *Roman.Giebisch@nkp.cz*
ZLATA HOUŠKOVÁ | *zlata.houskova@gmail.com*

K vývoji ediční činnosti Knihovnického institutu

Ediční činnost se line celým obdobím činnosti metodického pracoviště, ať již pod názvem Ústřední metodický kabinet knihovnictví, Sektor výzkumu a metodiky knihovnictví, Středisko výzkumu a rozvoje knihovnictví či Knihovnický institut. V minulosti toto metodické pracoviště mělo dokonce na starosti veškerou ediční činnost Státní knihovny (dnes Národní knihovny České republiky). Bylo také vyčleněno zvláštní oddělení zabývající se touto činností – ediční oddělení. To poté přešlo pod Studijní oddělení. Ve svých počátcích bylo metodické pracoviště také garantem vydávání prozatímních učebních textů.

VYDÁVÁNÍ SBORNÍKŮ

Vědecko-teoretický sborník Knihovna: v letech 1957–1988 vyšlo 14 sborníků. Přinášel jednotlivé studie na řadu témat z oboru knihovnictví (a později i informační vědy), posléze se začala objevovat také monotematicky zaměřená vydání.

Sborníky výsledků vědeckého výzkumu s názvem *Vědecko výzkumné práce z oboru knihovnictví*: v letech 1973–1987 vyšlo sedm sborníků. Výsledky řešení výzkumných projektů byly samozřejmě zpracovávány i ve formě článků publikovaných v odborných časopisech a příspěvků ve sbornících.

Vydávaly se také sborníky příspěvků z odborných seminářů a konferencí, příležitostné sborníky (často ideologicky motivované, „nadirigované" zřizovatelem – k určitým výročím, na politická témata apod.), ale také překlady zahraničních odborných publikací, včetně závažných dokumentů UNESCO a IFLA. Po roce 1990 se objevují drobnější příručky – překlady aktuálních textů ze zahraničí či textově zpracované výsledky vlastní studijně rozborové práce.

ZPRACOVÁNÍ OBOROVÉ BIBLIOGRAFIE

Bibliografie českého knihovnictví, bibliografie a vědeckých informací/VTI: vyšla za léta 1968–1995. Příprava a vydávání této oborové bibliografie byly ukončeny v 90. letech v souvislosti s vládními úspornými opatřeními (snižování počtu zaměstnanců).

VYDÁVÁNÍ ČASOPISŮ

Metodický zpravodaj vycházel po dobu téměř třiceti tří let (1957–1990, šest čísel ročně). Název se v průběhu let postupně doplňoval názvem či zkratkou názvu kabinetu/sektoru, jak se měnil i název tohoto útvaru; v závěrečném období vycházel opět jako *Metodický zpravodaj*, s podtitulem Státní knihovna ČSR – sektor výzkumu a metodiky knihovnictví. V souvislosti se změnami v ediční činnosti Národní knihovny na počátku 90. let bylo vydávání *Metodického zpravodaje* ukončeno. Číslo 2/1990 bylo posledním číslem tohoto titulu.

Novinky knihovnické literatury (později s názvem *Novinky zahraniční knihovnické literatury*; vycházely v letech 1958–1992, pět čísel do roka). Periodikum obsahovalo zkrácené překlady (výtahy) článků z řady zahraničních odborných knihovnických časopisů. Pokračovatelem je stálá rubrika Novinky zahraniční knihovnické literatury, vycházející dodnes (nejprve v časopise *Národní knihovna,* dnes *Knihovna: knihovnická revue* a *Knihovna plus*). Přináší informace o obsahu vybraných článků ve formě rozšířených anotací, redakce je od počátku v Knihovnickém institutu.

V první polovině roku 1990 vyšlo první číslo časopisu *Národní knihovna: časopis pro knihovnicko-informační teorii a praxi*, který nahradil *Zpravodaj Státní knihovny ČSR* (a další zrušená periodika vydávaná knihovnou – *Metodický zpravodaj SVMK, Vědecké informace v kultuře*, *Informační bulletin sektoru bibliografie a informací, Zpravodaj IFLA,* již zmíněné *Novinky zahraniční knihovnické literatury*). Časopis od devadesátých let vydávalo ediční oddělení knihovny. Na přelomu let 2006–2007 byla redakce převedena do dnešního Knihovnického institutu.

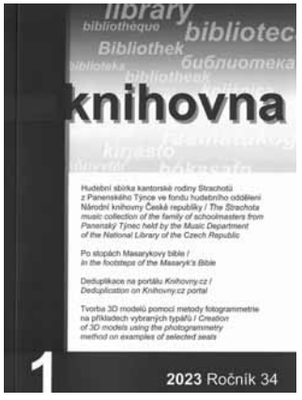

Časopis *Knihovna: knihovnická revue* se během let stal recenzovaným časopisem, dosáhl zařazení do prestižní databáze vědeckých časopisů The European Reference Index for the Humanities and the Social Sciences (ERIH PLUS). Od roku 2009 – díky uzavřené licenční smlouvě s databází EBSCO – jsou obsahy časopisu excerpovány do zahraničních bází. Od roku 2009 bylo vydáno 256 článků, z toho 101 recenzovaných a 110 nerecenzovaných; celkově 3249 stránek, 45 recenzní na knihy, 308 anotací článků apod. Knihovnický institut vydává ještě elektronický časopis *Knihovna plus*.

V posledních dvaceti letech vydává Knihovnický institut například knihovnické kalendáře (od roku 2008) a řadu informačních materiálů zabývajících se veškerou odbornou činností veřejných knihoven. Ty vycházející elektronicky na *https://ipk.nkp.cz/statistika-pruzkumy-dokumenty/informacni-materialy-a-dokumenty.*

Dále pod hlavičkou Knihovnického institutu vyšlo několik odborných publikací a praktických metodických příruček určených zřizovatelům knihoven (*Standard pro dobrý knihovní fond*, *Standard pro dobrou knihovnu* atd. – viz obr. vlevo) nebo publikace sloužící ke vzdělávání knihovníků a pracovníků knihoven na všech úrovních, např. *Personalistika v knihovnách* či *Jak řídit knihovnu*. Několik publikací také vyšlo v reakci na různá výročí, např. *Mi(ni)str knihovnictví* či *20. výročí knihovního zákona*.

Pracovníci Knihovnického institutu mají v popisu práce odborné publikování a přednáškovou činnost, a tak jeho odborníci a jejich předchůdci po celá léta publikovali intenzivně v řadě periodik: *Čtenář*, *Knihovnictví a bibliografie*, *Technická knihovna*, *Zpravodaj Státní knihovny ČSR*, *Československá informatika*, *Kulturní rozvoj*, *Zlatý máj*, *Infocus*, *Moderní obec*, *Státní správa a samospráva*, *Buletin SKIP*, v časopisech vydávaných knihovnami v regionech. Nadále jejich příspěvky nacházíme ve sbornících z konferencí (Knihovny současnosti, Periodiká v minulosti a súčasnosti a další), ve sbornících přinášejících výsledky různých výzkumů a šetření a vydávaných institucemi mimo oblast knihovnictví, v časopisech slovenských (*Čitateľ*, *Knižnice a vedecké informácie*, *Knižnica*) i dalších zahraničních.

ANNA MACHOVÁ | *Anna.Machova@nkp.cz*
RENÁTA KREJČÍ SALÁTOVÁ | *Renata.KrejciSalatova@nkp.cz*

Čechoamerická periodika v knihovně Náprstkova muzea: souvislosti, příběh, záchrana, digitalizace

Po představení historie a sbírek knihovny Náprstkova muzea v úvodní části, publikované v minulém čísle (*Čtenář*, č. 7/8, 2023, s. 272–275), je druhá část zaměřena zejména na filozofii a přístup knihovny k digitalizaci, jež umožňuje záchranu jejích vzácných fondů, a to především krajanských tisků.

Digitalizace

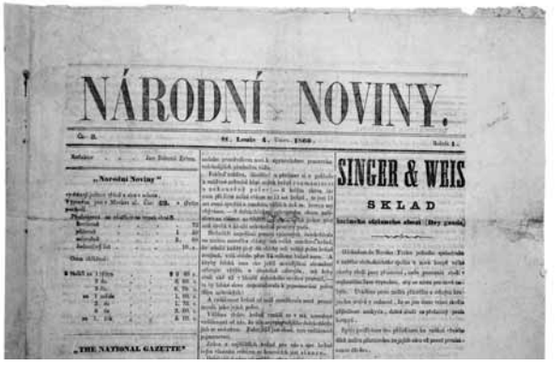
NÁRODNÍ NOVINY.
SINGER & WEIS
SKLAD

Hlavička dnes vzácných v Americe vydávaných Národních novin

Krajanské tisky knihovny Náprstkova muzea (NpM) tvoří největší a nejucelenější sbírku nejen v ČR, nejen ve střední Evropě, ale s velkou pravděpodobností na celém světě vůbec, zejména s přihlédnutím k jejímu bohatému obsahu z druhé poloviny 19. století. Mimořádná je i provázanost knihovní sbírky s archivními materiály i například kolekcí plakátů, kde rovněž najdeme čechoamerické unikáty. Je to velký závazek a velká zodpovědnost – a zároveň obrovská příležitost. Není divu, že už moji předchůdci vyhodnotili tuto sbírku jako jasného kandidáta pečlivé digitalizace.

Prvním periodikem, které do tohoto procesu vstoupilo, byly nepřekvapivě *Milwaukee Flugblätter*, a to už v roce 2009. Projekt tehdy ještě zaštítila Knihovna Národního muzea jako nadřízená metodická složka a podobně i v roce 2012 a 2013. Od roku 2014 pak pravidelně každoročně žádá knihovna NpM (jako samostatné oddělení v rámci Národního muzea) o dotaci v programu VISK 7, kterým je schválený projekt pokryt téměř v maximální možné výši. Nevelkými částkami a spíše výjimečně jsme pak roční plán mohli občas doplnit ze zdrojů rozpočtu Národního muzea, programů výzkumu a vývoje MK ČR a jednorázově i sponzorského daru.

Ač jsme za ta léta zvyklí na úskalí digitalizace periodik – jak ve všeobecné rovině, tak zejména tohoto speciálního druhu, stále to pro nás není proces ani automatický, ani jednoduchý. Periodika, která držíme v rukou, jsou často jediná na světě vůbec. A pokud existují i jinde, lze se dopídit přesných bibliografických informací velmi obtížně. Přesně ty však potřebujeme: proces přípravy totiž začíná (po ověření v Registru digitalizace přirozeně) žádostí o přidělení ISSN prostřednictvím Národního centra ISSN při NTK, které naši žádost postupuje do Kongresové knihovny. Žádost obsahuje údaje o názvu a podnázvech periodika, místech vydání, vzniku (a zániku), vydavatelích a obsahovém zaměření s připojenými skeny. Tyto informace potřebujeme i pro kvalitní záznam do Souborného katalogu ČR.

Redakce týdeníku Pokrok Západu*, který vycházel v Omaze*

Propagační letáček tiskárny Daily Spravedlnost

Ověřit ovšem údaje titulu, kde se v obrovské a nepřehledné Americe druhé poloviny 19. století začínající redakce neustále v rámci Unie stěhovaly, ba někdy je sami redaktoři alias nakladatelé přemisťovali kvůli věřitelům z Východu na Západ a své listy prodávali, či naopak skupovali a slučovali, názvy a podnázvy se měnily někdy i vícekrát v průběhu roku a stejně tak formáty, nemluvě o samostatných či nesamostatných přílohách a lokálních mutacích – to vše vyžaduje nejen knihovnickou zkušenost, ale i jistou obecnou odolnost. Ano, existují databáze, existují on-line katalogy amerických univerzit, ale často se musí jít hodně do hloubi – i k záznamům menších amerických knihoven a spolků. Jasný důkaz, tedy papírová tiráž, často chybí úplně. Nepostradatelná je odborná literatura.[1]

Kritéria výběru

V prvních letech byla volba jasná: zdigitalizovat periodika nejstarší, a tedy nejvíce ohrožená degradací papíru. Podařilo se tak zachránit unikátní tituly z 60. a 70. let 19. století, které (až na výjimky) brzy zanikly a v bibliografické paměti lidstva se neuchovaly. Mezi ně patří již zmíněný *Slowan Amerikánský* a *Národní noviny (I)*, později spojené ve „slavnou *Slávii*" (Racine; Chicago), i *Slovan Americký* nebo například *Posel z Prahy* (městečko v Nebrasce) a jiné; nejsou zatím všechna.

Pozdějším kritériem bylo také zastoupení listů s výraznou profilací. Jak obecně známo, Češi se po svém příchodu do Ameriky okamžitě dělili na dva tábory: liberály (v tehdejší terminologii svobodomyslné, *freethinkers*) a katolíky. Některé menší proudy (a časopisy) byly protestantské a některé tíhly zase více k extrémní levici, nicméně ty tak významné nebyly. Kromě nich tu samozřejmě existoval tisk spolkový, různých zájmových skupin apod. Není asi těžké poznat, ke kterým táborům patřila některá z periodik vybraných v dalších letech: *Pokrok Americký, Šípy, Dělnické listy, Duch času* – a pak *Hlas, Čechoslovan a Katolík*. Liberálním, ale nikoli ostře vyhraněným byl významný týdeník z Omahy, *Pokrok Západu*. Velmi oceňované je periodikum počínajícího amerického feminismu – *Ženské listy*. Po tři roky jsme se věnovali rozsáhlému týdeníku z Chicaga, *Amerikánu*, a nyní navážeme, kromě jiných, rozsahem menších, také newyorskými deníky (*New-Yorkské Listy* a *New Yorské Listy*).

Následuje samozřejmě doplňování chybějících mezer pro digitalizaci. Málokdy něco existuje v ČR, i když výjimky jsou – a náš vděk patří kolegům v Moravské zemské knihovně za možnost digitalizace svazků týdeníku *Amerikán* z jejich fondu a stejně tak Jihočeské vědecké knihovně za zapůjčení nám chybějícího ročníku *Šotka* (Chicago). Síly jsme také spojili v poměrně velkém projektu zpracování *Amerikána: národního kalendáře* (od roku 1878 do 50. let 20. století), který pro nás na základě replikační smlouvy digitalizovala Národní knihovna ČR. Chybějící stránky z kalendáře 1893 jsme získali v podobě kvalitních skenů z *Archives of Czechs and Slovaks Abroad* (ACASA), University of Chicago. Mimochodem, jako jediní na světě vlastníme kalendář na rok 1890, jak nám potvrdil jeden z amerických badatelů. Občas dostáváme také nějaké periodikum darem, ale to je vskutku vzácné. Posledním byl výtisk čísla *Amerikána* z 30. 10. 1947, který se v minulosti použil na zateplení včelího úlu…

Přehled digitalizátů vypadá zdánlivě impozantně, ale teprve nyní jsme překlenuli hranici, kdy je možné badatelům ukázat určitou rozmanitost čechoamerického tisku – stačí srovnat počet uvedených titulů s těmi nedigitalizovanými. Ve frontě jich stojí ještě mnoho významných a troufám si tvrdit, že než se dostaneme k našim oblíbeným obskurním plátkům, například *Diblík, Naše zahrádky, Kmotr Čmuchálek* a *Drůbežnické noviny*, bude celý proces digitálního zpracování periodik už někde jinde…

Významná role digitalizace

Digitalizace – jak všichni ti, kdo se jí jakkoli zabývají, dobře vědí – má za úkol chránit a zpřístupňovat. Na konci procesu, po kontrole všech metadat, vložíme periodika do nekyselých krabic vyrobených firmou EMBA a už je k prezenčnímu studiu badatelům nepůjčujeme. Jsou totiž pohodlně dostupná, a to v lokálním Krameriu Národního muzea[2] a přirozeně také v Krameriu Národní knihovny. „Náš" Kramerius má výhodu nezamčených titulů a často jej tedy rovnou doporučujeme badatelům; nepopiratelnou výhodu to má pro ty zahraniční. Vyhledávání je jednoduché a OCR (s výjimkou prvních let projektu) velmi dobré.

Výsledky jsme už několikrát zhodnotili jako naše PR – úspěšný byl večer věnovaný Antonínu Čermákovi, starostovi Chicaga, patrně nejslavnější krajanské osobnosti vůbec. Využili jsme krajanské tituly včetně archivu NpM – a obtížně pak vybírali pro prezentaci z více než pěti set článků… Kromě přednášek tu zazněla ze záznamu i autentická Čermákova *Election speech*, viděli jsme film *Výstřely v Miami* a poslouchali jazz z této slavné (a mafiánské) éry v Chicagu. Další rok jsme se vrátili až k počátkům čechoamerického tisku: k cestě J. V. Sládka do Ameriky v letech 1868–70 (podpořené přirozeně V. Náprstkem), a sledovali tak podivuhodná dobrodružství mladíka Sládka mezi krajany i indiány jako učitele v české škole, tuláka, milovníka přírody a redaktora. Sládkův známý výbor fejetonů *Má Amerika* měl často předobraz už právě v raných čechoamerických titulech – a jejich průzkum a následná digitalizace objevily i dosud opomíjené literárněvědné souvislosti.

Periodikum počínajícího amerického feminismu Ženské listy

Prohledávejte s námi! Máte nějakého prastrýce, jehož jméno by se mohlo v čechoamerickém tisku objevit? Pocházíte z vesničky, z níž odcházeli rodáci do Ameriky? Chcete znovu zkoumat teorie o atentátu v Miami – byla kulka určena Čermákovi nebo prezidentu F. D. Rooseveltovi? Nebo se více dozvědět o zkáze Titaniku nebo velkém požáru Chicaga v roce 1871? Chcete žasnout nad neuvěřitelnými inzeráty a dojímat se příběhy osadníků různorodé literární úrovně? A jsou zde i témata vážnější – například obou světových válek a účasti Čechů v nich (byť z těchto let přirozeně máme tisk pouze torzovitý).

V roce 1885 nechal Vojta Náprstek umístit u vchodu do domu nápis *Co srdce pojí, moře nerozdvojí*. Dávno už tam není, ale novým, pohodlným a virtuálním způsobem (aniž bychom vylučovali ten osobní) propojují digitalizovaná periodika zámořské a české komunity i dnes.

MICHAELA TYDLITÁTOVÁ
michaela.tydlitatova.cz

Foto: archiv NpM

[1] Klíčová je publikace prof. Aleny JAKLOVÉ. *Čechoamerická periodika 19. a 20. století*. Praha: Academia, 2010. Údaje doplňujeme a hledáme v dalších speciálních, například Tomáš ČAPEK. *Padesát let českého tisku v Americe*. New York: František Brodský, 1911 aj.

[2] *https://kramerius.nm.cz/*

Adolf Knoll oceněný za průkopnictví v digitalizaci

V pondělí 17. 4. 2023 byl za svou dlouholetou odbornou činnost a přínos k rozvoji knižní kultury oceněn čestnou cenou Magnesia Litera dlouholetý pracovník Národní knihovny České republiky (NK ČR) a nynější náměstek pro vědu, výzkum a mezinárodní vztahy Adolf Knoll. Tato cena je jednoznačně ve správných rukou významné osobnosti, jež stála od samého počátku u jedné z klíčových aktivit novodobého českého knihovnictví, jejíž nynější úroveň knihovny jednoznačně kvalitativně odděluje od celé řady dalších kulturních a vzdělávacích institucí, tj. u digitalizace fondů.

Adolf Knoll nastoupil do NK ČR v roce 1979 jako katalogizátor v Oddělení jmenné katalogizace. Díky svému perfektnímu jazykovému vybavení však brzy přešel do útvarů odpovědných za mezinárodní výměnu publikací, kde začal přemýšlet i o automatizovaných knihovnických procesech spojených se zpracováním fondů. Změna politického systému mu následně umožnila aktivně se zapojit i do vytváření dosud nemyslitelné projektové žádosti, která vyvrcholila přidělením grantu A. W. Mellon Foundation zaměřeného na zavedení moderního knihovnicko-informačního systému Aleph nejen v NK ČR, ale také v dalších knihovnách České republiky.

Svůj profesní zápal začal brzy směrovat i do oblasti digitalizace – v první fázi směrem k vybudování základů funkčního pracoviště digitalizace rukopisů a starých tisků a přirozeně i prvního oficiálního standardu u nás, který byl vytvořen na bázi metadatového formátu SGML a nazýval se zkráceně DOBM, tj. Digitized Old Books and Manuscripts, což asi nejvíce definuje ranou fázi digitalizace knihovních fondů na našem území. Stranou jeho odborného zájmu však brzy nezůstaly ani novodobé dokumenty a jejich ochranné reformátování.

Adolf Knoll stál u zrodu prvního standardu pro digitalizaci novodobých fondů, nazvaného DTD, který byl již spojen s možnostmi ukládání digitálního obsahu na robotických páskových knihovnách, umožňoval implementaci datového kontejneru METS a také vytváření tzv. uživatelských a master souborů, což jsou základní premisy standardizace novodobých digitálních dokumentů do dnešní doby. Vliv a dlouhodobost jeho tezí spojených s digitalizací moderních dokumentů si však uvědomuje jen málokdo z nás, neboť jeho jméno je spjato asi nejvíce s digitální knihovnou *Manuscriptorium*.

Další jednoznačnou devízou myšlenek Adolfa Knolla byly od počátku mimořádné teze o mezinárodním významu digitálního obsahu a jeho využití v nadnárodních projektech. Sehrál zásadní roli v mezinárodním programu *Paměť světa UNESCO*, připravil a realizoval celou řadu evropských programů a projektů (například TEL-ME-MOR, M-CAST či CALIMERA), kde díky své přirozené autoritě vedl špičkové mezinárodní výzkumné týmy. To jej dovedlo až do prestižních pozic člena řídící rady Evropské knihovny TEL či člena komise expertů oblasti digitálních knihoven evropské komisařky pro informační společnost a média. Svým inovativním přístupem se zasloužil i o uskutečnění zatím jediného významného projektu vystavěného na bázi aktivní spolupráce mezi veřejným a soukromým sektorem – o digitalizaci starých tisků ze sbírek NK ČR prostřednictvím společnosti Google.

V případě Adolfa Knolla by bylo možné zmínit i celou řadu další úspěchů, mezinárodních cen, zastoupení v zahraničních odborných radách a hodnoticích komisích či desítky individuálních i institucionálních výsledků výzkumných aktivit, které v posledních letech v rámci NK ČR koordinuje. Osobně bych chtěl spíše ocenit jeho pozitivní přístup k řešení mnohdy nesnadných úkolů napříč Národní knihovnou, metodické vedení mladší generace kolegů, kteří se postupně stávají lídry různorodých výzkumných aktivit, i schopnost klást ne vždy příjemné otázky, nad kterými je ale nutné se zamyslet. I tyto role dotváří pracovní kariéru člověka, který si jednoznačně zasloužil být oceněn a stát alespoň na chvíli v záři reflektorů, byť povahově se asi cítí lépe být v pozadí a mezi digitálními daty.

TOMÁŠ FOLTÝN | *Tomas.Foltyn@nkp.cz*

Foto: archiv NK ČR

Regionální funkce knihoven

9. ročník Workshopu pro pracovníky metodických oddělení veřejných knihoven

Regionální funkce knihoven zajišťují krajské a jí pověřené knihovny a jsou stanoveny zákonem č. 257/2001 Sb., o knihovnách a podmínkách provozování veřejných knihovnických a informačních služeb. Cílem je zajištění odborné metodické pomoci menším knihovnám tak, aby poskytovaly kvalitní bibliografické a informační služby svým uživatelům po celé České republice. Řídí se metodickým pokynem Ministerstva kultury, kde jsou vymezeny standardy pro výkon jednotlivých činností.

Krajské a pověřené knihovny zajišťují poradenskou a konzultační činnost, pomáhají při statistice, poskytují vzdělávání knihovníků, semináře a porady, tvoří výměnný fond, jeho cirkulaci a distribuci, pomáhají při revizi a aktualizaci knihovních fondů, podílejí se na automatizaci místních veřejných knihoven a vykonávají další nezbytné činnosti napomáhající rozvoji knihoven a jejich služeb.

Činnost metodika v praxi

Práce metodika je velmi důležitá a náročná. Metodik je člověk, který radí, vzdělává, komunikuje a organizuje. Denně se setkává s různými pohledy na knihovnu, ať už ze strany zřizovatele, knihovny, nebo jejích uživatelů. Jeho práce je rozmanitá. Tráví čas v kanceláři, ale často vyráží i do „terénu" v rámci svého regionu, kde pomáhá zlepšovat služby knihoven a využívat jejich potenciál. Nebojí se fyzické práce a je ochotný strávit v knihovně pár dní, aby pomohl s aktualizací knihovních fondů. Podstatným úkolem jeho práce je setkávání se a komunikace se zřizovateli knihoven, kde vyjednává lepší podmínky pro podporu a rozvoj knihoven. Napomáhá s propagací knihovny a k vytvoření knihovny jako kulturního a vzdělávacího místa a místa k setkávání občanů.

Metodik kromě knihovnického vzdělání musí mít dobré komunikační a vyjednávací schopnosti a někdy funguje i jako psycholog. Aby byl metodik autoritou pro knihovny a jejich zřizovatele, stejně jako pro samotné knihovníky, je i pro metodiky důležité celoživotní vzdělávání. Musí být schopný reagovat na aktuální trendy v knihovnictví, sledovat legislativu, dotační tituly a neustále se vyvíjející nové informační a komunikační technologie.

Workshopy pro metodiky

Od roku 2014 pořádá SKIP – Sekce veřejných knihoven vzdělávací workshopy pro metodiky.

Dvoudenní workshop je zaměřen převážně na metodiky pověřených knihoven a cílí zejména na aktuální témata z oboru a na potřeby a požadavky pracovníků vykonávajících regionální funkce.

Letošní již 9. ročník Workshopu pro pracovníky metodických oddělení veřejných knihoven probíhal na konci dubna v nově zrekonstruované Knihovně Kutná Hora. Program a organizaci měli na starosti zaměstnanci metodického oddělení Knihovny Kutná Hora v čele s ředitelkou Gabrielou Jarkulišovou. Celkem se zúčastnilo zhruba 40 metodiků z celé ČR.

Po prezentaci zahájila workshop Lenka Prucková, ředitelka Knihovny města Olomouce, která předala úvodní, přivítací slovo místostarostce Kutné Hory Kateřině Špalkové a následně čerstvě zvolenému řediteli Středočeské vědecké knihovny v Kladně panu Romanu Hájkovi.

Den první

Byl rozdělen na dva bloky. V prvním se Vít Richter věnoval projektům vzdělávání knihovníků a informoval nás o možných dotačních titulech pro podporu výstavby knihoven, které jsou z mého pohledu velice lákavé pro všechny kraje, bohužel kromě Prahy. Druhý příspěvek na téma meziknihovní výpůjční služby (MVS) přednášela paní Jitka Kutmon, která nás seznámila s metodickými pokyny pro MVS, které vznikaly na základě dotazníkového šetření o MVS a služby *Získej* v roce 2021. Poslední příspěvek dopoledního bloku jsme vyslechli od Radka Lišky a Evy Šenfeldové ze Středočeské vědecké knihovny v Kladně, kteří nám představili podporu knihoven a vzdělávání knihovníků ve svém kraji.

Po obědě následoval druhý blok vedený Lenkou Pruckovou o nejčastějších chybách v podávaných žádostech o dotace v rámci dotačních titulů VISK 3 a Knihovna 21. století. Jedná se o dva nejznámější dotační tituly, se kterými metodici pomáhají knihovnám. VISK 3 je zaměřen na podporu technického vybavení knihoven a Knihovna 21. století na podporu práce s národnostními menšinami a integraci cizinců, dostupnost knihovnických služeb pro občany se zdravotním postižením, kulturní a vzdělávací činnosti. Poté se účastníci rozdělili do dvojic a během 40 minut napsali cvičnou žádost o dotaci, kterou jsme si posléze vyhodnocovali.

V průběhu druhého bloku si pro nás organizátoři připravili vsuvku v podobě cvičení, které vedla zaměstnankyně Knihovny Kutná Hora. Sestava byla složena z jednoduchých cviků, které mohou uvolnit ruce a na chvíli umožní odpočinout očím. Věřím, že část kolegů tyto cviky pro krátký odpočinek a soustředění vyzkouší i v práci.

Poté byly pro nás připraveny tři prohlídky, ze kterých jsme si mohli vybrat. První byla po knihovně, druhá vedla do Vlašského dvora a třetí po městě Kutná Hora. Pro inspiraci ráda navštěvuji knihovny v jiných městech i v zahraničí, a proto jsem se vydala na prohlídku po knihovně.

První den zakončil společenský večer, kde probíhalo neformální seznamování a vzájemné vyměňování zkušeností.

Den druhý

Druhým dnem nás provázela ředitelka kutnohorské knihovny, která mj. prezentovala svůj příspěvek o tom, jak může vypadat výroční zpráva obecní knihovny. Jedná se o jeden ze základních prezentačních a propagačních materiálů, který metodikům může pomoci pro komunikaci se zřizovatelem.

Dana Zipserová, ředitelka Městské knihovny v Českém Těšíně, nám představila, jak funguje spolupráce mezi českými a polskými školami, a zmínila úspěšné projekty a literární soutěže. Knihovna si pro pedagogy připravila publikaci s názvem *Knihovna školám*, která obsahuje nabídku jejich literárních a vzdělávacích programů na daný školní rok. Publikace je dvojjazyčná – v češtině a v polštině – a rozhodně může být inspirací i pro ostatní knihovny.

Marie Šedá se v dalším příspěvku věnovala statistice knihoven a změnám, které mohou ulehčit vyplňování *Ročního výkazu pro neprofesionální knihovny*. Poslední příspěvek se věnoval jednomu ze standardů veřejných knihovnických a informačních služeb (VKIS) – průzkumu spokojenosti uživatelů knihoven. Vzory průzkumů vytvořilo metodické oddělení Krajské vědecké knihovny v Liberci; výsledky prezentovala Andrea Danielová. Pokud i vy plánujete udělat průzkum mezi čtenáři, rozhodně se podívejte na Krajský webový portál pro knihovny v Libereckém kraji.

Závěrem

Workshop byl velmi inspirativní a pro metodiky přínosný. Velké díky patří organizátorům akce za jeho perfektní přípravu a organizaci v jeho průběhu. Pokud jste metodiky pověřené knihovny a rádi byste se také zúčastnili, 10. ročník Workshopu pro pracovníky metodických oddělení veřejných knihoven se uskuteční v roce 2024 v Krajské knihovně Vysočiny v Havlíčkově Brodě.

HANA HRABÁKOVÁ | *hana.hrabakova@mlp.cz*

V soutěži ***Fotíme knihovny*** zvítězila **Knihovna Třinec**

Ve *Čtenáři* č. 5/2023, s. 198 (viz *https://www.svkkl.cz/ctenar/clanek/3929*) jsme vás, tj. knihovníky, ale také příznivce knihoven, fotografování a svobodného sdílení obsahu, vyzvali k zapojení do soutěže *Fotíme knihovny*. Tu společnými silami uspořádaly Svaz knihovníků a informačních pracovníků ČR (SKIP) a spolek Wikimedia ČR.

Zájemci mohli do soutěže přihlásit své fotografie exteriérů knihoven od začátku dubna do konce května 2023. Celkem soutěž přilákala 73 uživatelů, kteří do úložiště Wikimedia Commons nahráli 180 soutěžních fotografií. Z nich zástupci pořadatelů vybrali celkem 93 fotografií do alba zveřejněného na facebooku SKIP, a to tak, aby každá zobrazená knihovna byla zastoupena alespoň jedním snímkem a zároveň aby alespoň jedním snímkem byl zastoupen i každý zapojený uživatel. Album bylo zveřejněno na adrese *https://www.facebook.com/media/set?vanity=skipcr&set=a.714682410458127*. Právě tam od 11. do 16. 6. probíhalo hlasování formou lajků, jejichž prostřednictvím mohl každý uživatel sociální sítě Facebook ocenit ty snímky, které ho nejvíce zaujaly. Fotografie zařazené do alba získaly celkem neuvěřitelných 2217 lajků!

Na prvním místě stanula Knihovna Třinec (uživatelka Webca, 329 lajků), druhé místo patří Studijní a vědecké knihovně Plzeňského kraje (uživatel Milan Říský, 226 lajků), třetím místem se může pyšnit Městská knihovna Nový Jičín (uživatel Knihovnanj, 204 lajků), čtvrté místo obsadila Knihovna Velké Přílepy (uživatel Dveknihovnice, 116 lajků) a páté místo náleží Masarykově veřejné knihovně Vsetín (uživatelka Lenka Látalová, 94 lajků).

Absolutní vítězka soutěže, tedy Webca se svou fotografií Knihovny Třinec, obdržela roční předplatné časopisu *Čtenář*, který do soutěže laskavě věnovala Středočeská vědecká knihovna v Kladně. Účastníci na druhém až pátém místě získali dárkový balíček od spolku Wikimedia ČR.

Výsledky soutěže byly slavnostně vyhlášeny na Online kávě s předsedou SKIP, která proběhla 19. 6. 2023 (viz *https://www.skipcr.cz/knihovnicke-akce/online-kava-s-predsedou-skip-cerven-2023*). Tamtéž byla ze všech přihlášených fotografií vylosována desítka snímků, jejichž autoři (uživatelé, kteří fotografii nahráli na Wikimedia Commons) obdrželi malou pozornost od SKIP. Losování (s využitím online generátoru pseudonáhodných čísel) se za bedlivé kontroly účastníků online setkání ujala Klára Joklová, výkonná ředitelka spolku Wikimedia ČR.

Podrobné výsledky včetně náhledů výše zmíněných fotografií najdete na soutěžní stránce *https://cs.wikipedia.org/wiki/Wikipedie:Sout%C4%9B%C5%BE_Fot%C3%ADme_knihovny*. Upozornění na výsledky soutěže najdete také na webu SKIP: *https://www.skipcr.cz/vysledky-souteze-fotime-knihovny*. Všem vítězům soutěže *Fotíme knihovny* gratulujeme a všem, kteří se do soutěže aktivně zapojili, děkujeme za účast!

Nejenom účastníky soutěže, ale i další zájemce jsme pozvali na online workshop Popišme fotografie knihoven (*https://www.skipcr.cz/knihovnicke-akce /popisme-fotografie-knihoven*), který proběhl 15. 8. 2023 a byl zaměřen na obohacení údajů o fotografiích přidaných do úložiště Wikimedia Commons.

LINDA JANSOVÁ | *linda.jansova@nkp.cz*

Neušlo nám

Knižní veletrh v Hradci Králové 2023

Pokud vás zajímá současná produkce především domácí odborné i naučně populární literatury, rezervujte si **čtvrtek 5. 10. 2023** pro návštěvu Knižního veletrhu, který proběhne od 9 do 17 hodin.

Pro návštěvníky letošního veletrhu, který se tradičně pořádá **v areálu Univerzity Hradec Králové – ve dvoraně budovy A**, je připraveno mnoho lákavých nabídek. Představí se nejnovější produkce více než dvou desítek vydavatelů a knižních distributorů. Hlavním hostem veletrhu bude spisovatelka **Alena Mornštajnová**, autorka nejčtenějších a nejprodávanějších knih u nás. Osobní setkání bude spojeno s autogramiádou a proběhne od 14 hodin v aule budovy A.

Ředitelka Knihovny a tiskárny pro nevidomé K. E. Macana v Praze **Briana Čechová** seznámí od 11 hodin v samostatném bloku návštěvníky, jak vznikají knihy pro nevidomé a co si musí osvojit čtenáři Braillova písma. Z programové nabídky dále upozorňujeme na představení zbrusu nové publikace **Jana Bílka *Světová premiéra RUR. Čapkovo drama v Hradci Králové*** (proběhne od 10 hodin).

M.O. | *marie.otavova@uhk.cz*

Příloha – Děckaři děckařům

Šifer plná kniha

Určitě jste někdy slyšeli nebo si i sami pomysleli, že některé děti čtení zkrátka neláká. Z mnoha nejrůznějších důvodů – jedním z nich může být i to, že knihy jsou statické, nejsou hravé. Tomu ale odzvonilo ve chvíli, kdy začaly vycházet gamebooky a další interaktivní publikace, které značnou část dětské populace doslova nadchly! Jsou v nich úkoly, rébusy, kvízy, dítě je zodpovědné za svá rozhodnutí a musí předjímat dopředu a vážit další kroky, které naplánuje hrdinům knih, aby se společně dostali zdárně až do konce příběhu.

Zlí jazykové tvrdí, že tyto knihy odvádějí děti od čtení úplně, protože jde jen o zábavu. Čtení těchto knih v sobě spojuje tolik rozmanitých aktivit a cílí na tolik rozmanitých kompetencí a dovedností dětí, že nemůže být řeč o tom, že dětem nic nedávají. Ať už jde o logické myšlení, strategické plánování, vnímání textu v souvislostech, dedukce či odpovědnost za vývoj děje, nejen to děti tento typ knih učí a pomáhá jim rozvíjet. Na knihách plných šifer je krásné také to, že mohou sloužit jako zábava pro jednotlivce, ale zároveň mohou být spojovacím prvkem pro vrstevníky, zapálence či rodiny, které chtějí trávit zábavným způsobem čas spolu.

V příloze tentokrát najdete výběr několika zajímavých publikací s rozmanitým lušticím obsahem, ať už jde o zmíněné gameboky, knihy rébusů, či detektivní pátrání.

Do středové části přílohy je zařazený fotonávod, jak si vyrobit na šifrovačku indicie ve formě losů (a nemusím asi předesílat další možnosti využití – roztomilé losy do tombol apod.).

Na poslední stránce přílohy naleznete tipy na deskové hry, které rozvíjejí právě logické myšlení. Jsou rébusové či strategické.

Věřím, že najdete inspiraci na mozkozávitníkové knihy i hry a užijete si spolu se svými čtenáři spoustu zábavy při tvoření.

Text a foto: **PAVLÍNA LIŠOVSKÁ** | *cdc@kjm.cz*

TOP knihy na téma logické myšlení, šifry a luštění

Luštící, rébusové, šifrovací knihy, které budou motivovat k přemýšlení, nápaditosti a využití logického důvtipu.

Na stopě zločinu

1. díl: MARTIN, Paul. *Zločinu na stopě*. 1. vyd. Praha: Garamond, 2006. 80 s. ISBN 80-86955-53-2
2. díl: MARTIN, Paul. *Zločinu na stopě 2*. 1. vyd. Praha: Garamond, 2020. 64 s. ISBN 978-80-7407-481-3
3. díl: MARTIN, Paul. *Na stopě zločinu: dům plný špionů*. 1. vyd. Praha: Garamond, [2022]. 57 s., 7 nečísl. s. ISBN 978-80-7407-512-4

Luštění záhad bude vždy nejvíce spojeno se žánrem detektivek. Ačkoliv budeme mít jednu celou přílohu na toto téma, nemůžeme tuto knihu nedoporučit už nyní. Každý z případů ve třech svazcích této volné série obsahuje výpovědi obětí i podezřelých, klíčové otázky i návody, jak se do vyřešení případu pustit. Pro děti 8+ (skvělé na procvičení pozornosti a umu „čtení mezi řádky").

Zdroj obálky: 1. díl: *https://obalkyknih.cz/view?isbn=80-86955-53-2*, 2. díl: *https://obalkyknih.cz/view?isbn=978-80-7407-481-3*, 3. díl: *https://obalkyknih.cz/view?isbn=978-80-7407-512-4*

GAUTIER, Camille a Stéphanie VERNET

Poprask ve starověkém Egyptě: 1 spiknutí, 4 podezřelí

1. vyd. Brno: Edika, 2020. 47 s. ISBN 978-80-266-1570-5

Velkoformátová kniha s detektivním příběhem ze starověkého Egypta, kde se právě odehrává velké spiknutí proti faraonovi Ramessovi II. Úkolem čtenářů je odhalit, kdo za vším stojí, a spiknutí zastavit správnými rozhodnutími. Detektivní gamebook jako malovaný!

Zdroj obrázku: *https://obalkyknih.cz/view?isbn=978-80-266-1570-5*

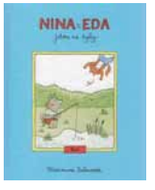

DUBUC, Marianne ***Nina a Eda jedou na ryby***

1. vyd. Brno: Host, 2023. 40 s. ISBN 978-80-275-1543-1

Roztomilý příběh, kde se nejmenší čtenáři ocitají v gamebooku. Nina a Eda je vezmou s sebou na ryby, a když se Eda ztratí, mohou děti pečlivě zváženým postupem pomoct Nině zatoulaného Edu vypátrat. Osvěžující změna mezi klasickými knihami pro nejmenší!

Zdroj obrázku: *https://obalkyknih.cz/view?isbn=978-80-275-1543-1*

CUBE KID ***Únikovka – Deník malého Minecrafťáka***

1. vyd. Brno: Computer Press, 2020. 93 nečísl. s. ISBN 978-80-251-5009-2

Fenoménu zvanému Minecraft nelze vzdorovat. Tím spíš ne, když je kniha vytvořena jako únikovka a úkolem čtenáře je zapojit logiku a zahloubat se do příběhu, aby se mu povedlo spolu s Alizée vyluštit všechny připravené hádanky a dostat se z chrámu, jenž se v Městečku-Vesnici zničehonic objevil a při průzkumu každého uvěznil…

Zdroj obrázku: *https://obalkyknih.cz/view?isbn=978-80-251-5009-2*

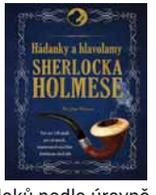

WATSON, John H. a Tim DEDOPULOS

Hádanky a hlavolamy Sherlocka Holmese

1. vyd. Praha: Knižní klub-Universum, 2017. 224 s.. ISBN 978-80-242-5743-3

Trochu starší záležitosti, ale přesto velmi funkční. Více než 140 hádanek a hlavolamů, které procvičí důvtip a mozek čtenáře. Všechny šifry a hádanky jsou rozděleny do čtyř velkých bloků podle úrovně náročnosti. Rébusy a úkoly jsou inspirovány Sherlockem Holmesem, každý úkol začíná úryvkem z jeho příběhů. Úkoly jsou vhodné zejména pro milovníky matematiky. Vyšel i titul inspirovaný příběhem Nikoly Tesly.

Zdroj obrázku: *https://obalkyknih.cz/view?isbn=978-80-242-5743-3*

Vybrala **PAVLÍNA LIŠOVSKÁ**

Fotonávod na výrobu indicií/losů

Na spoustu šifrovacích her můžeme používat systém postupně vydávaných indicií, které dovedou děti ke zdárnému cíli celé hry. Aby to bylo trochu dobrodružnější, můžeme indicie vyrobit jako stírací losy. Níže najdete podrobný fotonávod i s případnými tipy, jak to udělat lépe či inovativněji.

Foto 1: pomůcky

Na výrobu losů budete potřebovat:
— jar (ideálně světlejší barvy),
— akrylovou barvu (my jsme použili stříbrnou, ale lze použít jakoukoliv),
— široký štětec,
— lepicí pásku průsvitnou (širokou podle zakrývaného textu),
— dvě lžičky,
— papírový tácek a plastový kelímek,
— namalované či vytištěné podklady indicií/losů (ideální je mít je na tvrdším papíru).

Foto 2: překrytí textu páskou

Abychom mohli vyrobit indicii/los, budeme potřebovat plochu, kterou chceme mít zakrytou neprůhlednou barvou, překrytou lepicí páskou. Ustřihneme si tak velký kus, jak rozsáhlý je překrývaný text – ne zbytečně velký

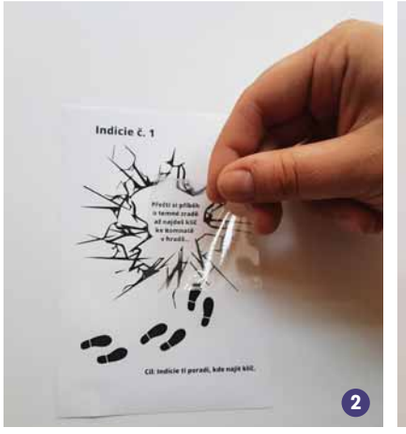

Foto 3: smíchání „losové“ barvy

Barva na indicii/los se musí smíchat jar : akrylové barvě v poměru 1 : 2. My jsme použili 1 lžičku jaru a 2 lžičky akrylové barvy. Následně barvu opatrně smícháme. Doporučujeme nemíchat příliš prudce, protože se v barvě budou tvořit bublinky, které by následně při schnutí mohly dělat problémy.

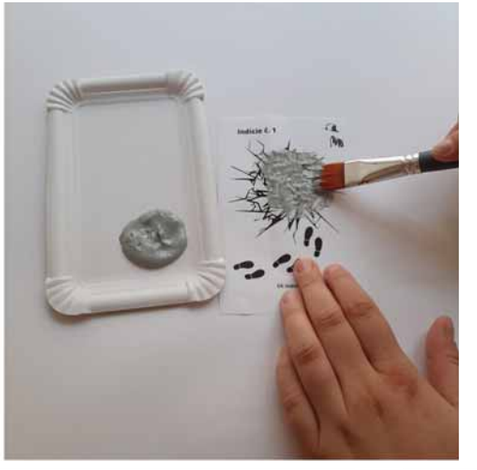

Foto 4: přetírání barvou (koláž)

Namíchanou barvou přetíráme pouze plochu překrytou lepicí páskou. První přetření nechytá příliš dobře, je potřeba barvu postupně vrstvit. Pokud by barva vytvářela hrbolky nanesením, můžeme si pomoci kouskem tvrdého papíru, jímž barvu opatrně zarovnáme tak, aby neprosvítala překrytá plocha.

Foto 5: Výsledek přetírání

Již překrytý text indicie/losu. Když se podíváte na barvu na tácku, vidíte v ní popraskané bublinky. Ty vznikly rychlým mícháním barvy a následně dělaly problémy během schnutí, protože vzduchové bubliny praskaly. Nyní je los připravený ke schnutí, které bude trvat cca 2 hodiny (v závislosti na tloušťce vrstvy barvy). Pokud potřebujete rychlejší schnutí, udělá velmi dobrou službu větrák nebo fén (studený vzduch).

Příjemnou šifrovací zábavu!

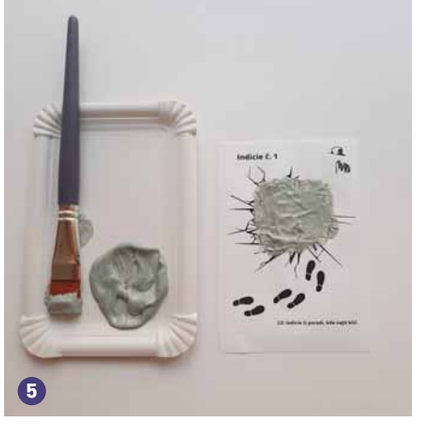

Foto 6: Stírání indicie

Po zaschnutí barvy je plocha skutečně matná, neprůsvitná a stíráním se barva drobí stejně jako na originálních losech.

Vybrala **PAVLÍNA LIŠOVSKÁ**

Ruce na fotkách: PETRA POLÁČKOVÁ

Tipy na deskové hry

Tentokrát přinášíme tipy na hry na téma šifry, luštění a logické myšlení pro různé věkové kategorie, které procvičí naše šedé buňky mozkové a přinesou nejen chvíle napětí, ale i velké zábavy.

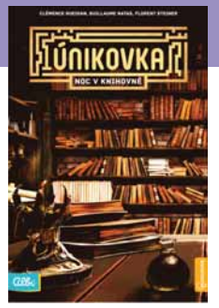

Únikovka – Noc v knihovně

Koncept karetních únikových her je nyní velmi rozšířený a u hráčů oblíbený. Výhodou knihoven je to, že tyto hry (kterých je na trhu aktuálně nepřeberné množství) můžeme půjčovat opakovaně, kdežto hráči si to zahrají jednou a pro jednorázové použití si je kupovat nebudou. V této konkrétní únikovce se ocitneme v univerzitní knihovně, kde se snažíme proniknout do zakázaného oddělení. Ideální věk hráčů je 12+.

Výrobce: Albi **Lze zakoupit např.**: *https://www.planetaher.cz/kniha-unikovka-noc-v-knihovne-2*
Zdroj obálky: *https://eshop.albi.cz/kniha-unikovka-noc-v-knihovne/*

Zápalky

Tentokrát nebudeme zapalovat stohy, ale naše mozkové závity. V cestovní krabičce bez škrtátka lze najít 50 kartiček s rébusy a sadu hracích zápalek, z nichž následně skládáme správné odpovědi. Vhodné na posilování prostorové představivosti a logiky.

Výrobce: Dino **Lze zakoupit např.:** *https://www.planetaher.cz/zapalky-cestovni-hra*
Zdroj obálky: *https://www.hras.cz/logicke-a-abstraktni-hry/zapalky-dino/*

LogiQuest: Jízdenky, prosím – Výhybka

Znáte-li legendární hru *Jízdenky, prosím*, tato deskovka staví na její licenci. Odehrává se ve vlakovém prostředí a motivuje hráče k tomu, aby logicky přemýšlel v souvislostech. Úkolem je postavit na hrací plochu výhybky tak, aby vlaky odjely včas, a to vše v co nejkratším čase s co nejméně užitými pohyby po hrací ploše. Vhodné pro jednoho hráče od 8 let.

Výrobce: BlackFire CZ **Lze zakoupit např.:** *https://www.planetaher.cz/logiquest-jizdenky-prosim-vyhybky*
Zdroj obálky: *https://www.svet-her.cz/spolecenske-hry/jizdenky-prosim-vyhybka*

SMART Barevný kód

Hra pro děti ve věku 5+, která učí logickému přemýšlení, ale také prostorové a obrazové představivosti. Cílem hry je poskládat průsvitné destičky, jež na sobě mají určité barevné plošky, tak, aby daly dohromady obrazec z knihy zadání. To se však povede jen tehdy, pokud se plošky překrývají ve správném pořadí.

Výrobce: MindOK **Lze koupit např.:** *https://www.planetaher.cz/detail/hlavolamy/smart-barevny-kod*
Zdroj obálky: *https://mindok.cz/hra/barevny-kod/*

Co to čmáráš? Expres

Párty hra pro děti i dospělé, u které nebude nouze o velkou zábavu a ještě si hráči procvičí kreativitu i fantazii. Na kartách je uvedeno několik věcí, které mohou hráči v co nejkratším čase nakreslit. Vítězem však není ten nejrychlejší, ale ten nejdůmyslnější kreslíř, jehož obrázek bude ostatními rozpoznán.

Výrobce: Albi **Lze zakoupit např.:** *https://www.planetaher.cz/co-to-cmaras-expres*
Zdroj obálky: *https://www.svet-her.cz/spolecenske-hry/co-to-cmaras-express*

Kluster

Provázkem vymezené hrací pole v libovolném tvaru, magnetické kameny rozdělené mezi hráče. Ten hráč, který se jako první zbaví všech svých kamenů, vyhrává. Má to ale jeden háček. Pokud se jeho kámen spojí díky síle přitažlivosti s jinými, musí si všechny spojené kousky odebrat a začít v podstatě od začátku. Napětí by se dalo krájet! Pro hráče 14+.

Výrobce: Borderline Editions **Lze koupit např.**: *https://www.planetaher.cz/kluster*
Zdroj obálky: *https://www.zatrolene-hry.cz/spolecenska-hra/kluster-10056/*

Vybrala **PAVLÍNA LIŠOVSKÁ**

Světozor – osvětový ilustrovaný časopis

Foto: Knihovna Národního muzea

První časopis nazývaný *Světozor* vycházel v letech 1834–1835 ve vydavatelství Synové Bohumila Haase. Vzorem mu byly především německé „penízkové" magazíny, resp. britské „penny papers". Na doporučení historika Františka Palackého (1798–1876) se jeho prvním šéfredaktorem stal Pavel Josef Šafařík (1795–1861). Časopis si kladl za cíl poskytnout poučení z rozličných oblastí lidské činnosti, např. literatury, zeměpisu či přírodních věd, a to formou dostupnou pro široké čtenářské vrstvy, tedy s bohatým obrazovým doprovodem. Časopis vycházel jednou týdně v sobotu, první číslo vyšlo v březnu 1834. Titul si však nezískal širší čtenářskou základnu a hned v následujícím roce po svém založení zanikl.

V roce 1867 začal vydávat časopis s identickým názvem právník a podnikatel František Skrejšovský (1837–1902). První číslo vyšlo 13. 7. 1867 a list následně vycházel každý pátek. Obdobně jako časopis vycházející ve 30. letech si i tento *Světozor* kladl za cíl představit svým čtenářům původní českou i překladovou beletrii a také zajímavosti z dalších vědních oborů, např. umění, architektury, historie a rovněž hospodářství a přírodních věd. Významnou částí časopisu byla jeho obrazová složka; kromě umělecky zajímavě řešeného a pro *Světozor* typického záhlaví byly jednotlivé texty doplňovány kresbami (např. portréty významných osobností) či reprodukcemi fotografií. List sledoval také domácí i zahraniční politické dění, např. války na Balkáně v 80. letech 19. století. Na konci 19. století se však časopisu přestalo finančně dařit a v roce 1899 došlo k jeho sloučení s dalším významným titulem té doby *Zlatou Prahou*.

V roce 1900 se pak známý nakladatel Jan Otto (1841–1916) rozhodl začít vydávat ve svém nakladatelství časopis obdobného zaměření, který by byl tzv. levnější variantou zmíněné *Zlaté Prahy*. První čtyři ročníky vyšly ještě pod názvem *Ilustrovaný svět*, od pátého byl však časopis opět nazýván *Světozor*. Stejně jako jeho předchůdci i tento časopis obsahoval ve svých počátcích významnou část beletristickou, která však časem začala ustupovat jiným tématům, např. cestopisům. Důležitým doplňkem titulu byla znovu obrazová složka, tentokrát reprezentovaná především fotografiemi a reprodukcemi uměleckých děl, důležitým tématem se stalo také válečné zpravodajství. Z významných šéfredaktorů časopisu lze zmínit např. Eduarda Basse (v letech 1925–1930), jehož v roce 1930 nahradil Josef Čapek (1887–1945). V druhé polovině 30. let se do podoby titulu začala promítat rovněž složitá mezinárodněpolitická situace. Poslední číslo pak vyšlo 5. 3. 1943.[1]

KATEŘINA SPURNÁ | *katerina.spurna@nm.cz*

[1] Při zpracování textu byly použity následující zdroje: MERHAUT, Luboš (ed.) et al. *Lexikon české literatury. Osobnosti, díla, instituce. Svazek IV/I S–T*. Praha: Academia, 2008, s. 451–463 (hesla Světozor /1/, Světozor /2/ a Světozor /3/.); Digitalizovaný fotoarchiv časopisu *Světozor* dostupný v digitálním archivu časopisů provozovaném Ústavem pro českou literaturu AV ČR a na *www.digitalniknihovna.cz*

Radikální proměna Městské knihovny Rakovník

Své služby nabízí rakovnická knihovna – označovaná postupně jako měšťanská, veřejná, městská, okresní a posléze znovu jako městská – již od roku 1841. Od svého vzniku se mnohokrát stěhovala. Za celou svoji dlouhou historii se nacházela na celkem čtrnácti různých místech ve městě. To vše se zásadně změnilo teprve v červnu 2023 – po dlouhých 182 letech!

Na žádné ze svých dosavadních lokací však knihovna nenalezla vyhovující podmínky pro svou činnost i pro přibývající oddělení: dětské oddělení, čítárnu, hudební oddělení, informační centrum atd. Po celou svoji existenci nebyla všechna oddělení knihovny pohromadě, každé se nacházelo v jiné budově. Sklady knih byly umístěny ve zcela nevyhovujících podmínkách v okolních obcích, vzdálených od Rakovníka 10–15 kilometrů. Vedení knihovny dlouhodobě poukazovalo na špatné podmínky, situace se však nelepšila.

Po listopadu 1989 se tehdejší prostory knihovny staly předmětem restitučního nároku a knihovna se musela znovu stěhovat. Půjčovna pro dospělé čtenáře nalezla útočiště v dřívějším zasedacím sále v budově bývalého okresního výboru komunistické strany v ulici Na Sekyře. Ostatní složky knihovny (vedení, dětské oddělení a hudební oddělení, půjčovna DVD) se přesunuly do zrekonstruovaného historického domu čp. 114 na Husově náměstí. Na těchto místech, vzdálených od sebe zhruba čtvrt kilometru a oddělených rušnou ulicí Na Sekyře, působila knihovna až do současnosti. Navzdory značným omezením, která byla s provozem knihovny v uvedených budovách spojena, se knihovně dařilo rozšiřovat a zlepšovat své služby.

Cesta k získání vlastní budovy

Tento proces nebyl ani krátký, ani jednoduchý. O přestavbě tří nesourodých domů – dvou z 19. století a třetího z druhé poloviny 20. století – na nároží Husova a Žižkova náměstí v historickém centru města Rakovníka pro účely městské knihovny rozhodlo zastupitelstvo města již v roce 2006.

Ve spolupráci s vedením knihovny byl vypracován návrh na vnitřní uspořádání a náplň trojice rekonstruovaných budov, na jehož základě pak v roce 2007 vznikla detailní projektová dokumentace. Projekt vypracovaný renomovaným architektonickým studiem rakovnického architekta Karla Zusky počítal s úplným vybouráním prostřední budovy, postavené ve druhé polovině 20. století a sevřené z obou stran historickými domy z 19. století, a jejím nahrazením moderní architektonickou konstrukcí ze skla, kovu a betonu s prosklenou čelní stěnou. Toto odvážné řešení vzbudilo u části konzervativně založené rakovnické veřejnosti nesouhlas. Umístění takto výrazné moderní stavby v městské památkové zóně, nadto v blízkosti hlavního rakovnického kostela, gotického chrámu sv. Bartoloměje, považovala – navzdory příznivému stanovisku příslušného orgánu památkové péče – za problematické. Překonat předsudky a dosáhnout zachování návrhu budovy v původní, odvážně moderní podobě stálo nemalé úsilí.

Po nadějném začátku však přišlo ustrnutí. Městské zastupitelstvo upřelo svou pozornost jiným směrem a ambiciózní projekt nové městské knihovny se ocitl v příslovečném šuplíku. Trvalo dlouhých třináct let, než vedení města znovu našlo pochopení pro mimořádnou důležitost knihovny ve společenském, kulturním, ale i sociálním organismu města.

Pohled z terasy u přednáškového sálu na sousední budovu gymnázia a základní školu

Pohled na budovu knihovny od severu; v čele je budova základní školy

Foto: archiv MěK Rakovník

Oživení odloženého záměru

V roce 2018 dostal odložený záměr znovu zelenou. Knihovna uvítala vzkříšení projektu se zdrženlivou nadějí. Na rozdíl od vedoucích představitelů města se většina ostatních městských zastupitelů stavěla vůči náročnému projektu s předpokládanými náklady v obnosu vyšších desítek milionů korun odmítavě… Přesvědčit potřebnou většinu, že Rakovník potřebuje důstojnou a moderní budovu městské knihovny, bylo mimořádně obtížné. Nakonec se však potřebnou podporu pro uskutečnění velkého snu mnoha generací rakovnických knihovníků a čtenářů podařilo získat.

Po nezbytné aktualizaci projektu, zohledňující současné požadavky knihovny, rostoucí objem její činnosti i výhled do budoucna, se v lednu roku 2021 začalo konečně stavět. Navzdory všem nesnázím: pandemii covid-19, dramatickému růstu cen stavebních materiálů a mnoha dalším potížím, které průběh náročné stavby komplikovaly, se podařilo během necelých třiceti měsíců vytvořit dílo, které je novou ozdobou historického centra Rakovníka i ztělesněním vedoucího postavení knihovny v kulturní hierarchii města.

V průběhu května a června 2023 se všechna oddělení knihovny (dospělé, dětské, informační centrum) přestěhovala z dosavadních pronajatých prostor do nového komplexu na pomezí Husova a Žižkova náměstí. Slavnostní otevření nové knihovny proběhlo 22. 6. 2023. Veřejnosti se poprvé otevřela o čtyři dny později.

Nové prostory

Městská knihovna Rakovník se po dlouhých 182 letech dočkala své vlastní střechy nad hlavou. Nový komplex, složený ze dvou zrekonstruovaných historických budov a jedné zcela nové moderní stavby, v jejíchž útrobách vznikla i velkorysá kavárna, prostorná klubovna nebo moderní přednáškový sál, vyrostl nedaleko místa, kde v roce 1841 rakovnická knihovna svou pouť dějinami začala.

Na začátku nabízela čtenářům několik desítek titulů knih a časopisů, které se pohodlně vešly do jedné jediné skříně. V současnosti nabízí desítky tisíc titulů, přístup k bezbřehému světu digitálních vědomostí i desítky kulturních, vzdělávacích i sportovních akcí, jimiž každoročně obohacuje dění ve městě. Městská knihovna je dnes nejstarší a zároveň nejvýznamnější kulturní institucí v Rakovníku. Usnout na vavřínech však nehodlá. Nové prostory vítá především jako příležitost a podnět ke svému dalšímu rozvoji. S novými prostory přicházejí nové možnosti. A v Rakovníku je rozhodně chceme využít.

Každý ředitel knihovny, který prošel stavbou nového objektu nebo byl přítomen rekonstrukci budovy pro potřeby knihovny, si rozhodně dokáže představit, co vše tato činnost zahrnuje. Zkušenost je to nepřenositelná, neboť každý projekt je originální, každý přístup zřizovatele je jiný, každá firma, která stavbu realizuje, má jiný přístup a nakonec i každý pracovník knihovny má jiné, vlastní představy o konečném výsledku a náplni.

Nová kapitola existence

V Rakovníku jsme koncem června zahájili novou kapitolu v historii knihovny. Pro všechny zaměstnance knihovny jde o velkou změnu – musíme se naučit „fungovat" pohromadě, na což jsme dosud nebyli zvyklí. Důležité pro každého z nás je pochopit velkou změnu i v samotném poslání knihovny, protože nový prostor dává činnosti knihovny další rozměr a nabízí spoustu nových možností. Jak se nám to všechno společně bude dařit, to ukáže čas.

MILENA KŘIKAVOVÁ
mkrikavova@knihovna-rakovnik.cz

2. část

Čtenářská dílna a lekce v knihovně i škole

Když se spojí učitelka českého jazyka a literatury a knihovnice dětského oddělení v jednu osobu, mohou se dít divy. A ony se opravdu dějí. Lepší kombinace obou profesí nejspíš neexistuje. Každá profese totiž přináší jiný úhel pohledu. Napůl knihovník/napůl učitel umí práci s knihou a učení literatury skvěle skloubit dohromady. Přinášíme druhou část tohoto minicyklu (*pozn.:* úvodní část viz *Čtenář* č. 7/8, 2023, s. 268–269).

Moderním pojmem v současném rozvoji a podpoře čtenářství u dětí a mládeže je **čtenářská dílna** a **čtenářská lekce**. Tyto aktivity ve čtenářském (školním i knihovnickém) prostředí opravdu velmi rezonují. Neznám kolegu, který o nich alespoň někdy neslyšel. Velká část pedagogické a knihovnické populace věnující se čtení a čtenářství ve školách a knihovnách je často v hodinách a programech zavádí. Trochu subjektivně, zaplať pánbůh za ty dary. Oba pojmy – čtenářská dílna a lekce se občas zaměňují jako synonymní, ačkoliv patrný rozdíl v nich je. O čem tedy jsou a co mají společného a rozdílného?

Čtenářská dílna versus čtenářská lekce

Obrovským plusem čtenářských dílen a lekcí je jejich nesporně pozitivní vliv na podporu a rozvoj čtenářské gramotnosti. Dílny i lekce jsou postaveny zejména na subjektivním prožitku z četby, ať už mají žáci různorodé texty, či stejné. Výsledky se mohou čtenář od čtenáře výrazně lišit. Obě aktivity ponechávají žákům/čtenářům dostatečný prostor pro samostatné čtení orámované daným časovým úsekem (mně osobě se osvědčily časové měřiče bez výrazného vizuálního a zvukového doprovodu – zejména jsem si oblíbila přesýpací hodiny – viz foto na následující straně). Zároveň jsou obě aktivity doplněny o rozvíjející činnosti podporující rozvoj kritického myšlení čtenářů. Obě aktivity jsou rámcově vymezeny pravidly čtenářských dílen, které se přizpůsobují právě čtení. Pravidla si můžete se svými čtenáři vytvořit sami nebo přejmout ta základní, univerzální. Rozdílné je ale pojetí výběru. Tedy, konkrétně: v dílně si čtenáři volí knihu podle svého výběru, mohou si ji donést již rozečtenou z domova a pokračovat ve čtení při řízené dílně. Návazné činnosti jsou všeobecného charakteru, tedy takové, aby se daly napasovat na jakoukoliv knihu.

V lekci většinou čtenáři pracují s předem vybranou knihou nebo ukázkou. Výchozí text k četbě je pro všechny stejný, výsledky práce se však mohou lišit co do zvolených úkolů. Ačkoliv se může zdát, že rozdíly jsou zanedbatelné, v různém věku a touze po svobodném výběru to může hrát značnou roli.

Nápady na čtenářskou dílnu

Největším přínosem čtenářských dílen je rozhodně možnost svobody výběru čtené knihy. Samozřejmě, spousta dětí a dospívajících si sama zvolit knihu neumí. Potom jste tu vy, abyste jim poradili. Čtenářská dílna je pravidelnou opakující se aktivitou. Čtenou knihu je možné si na další dílnu přinést a v četbě pokračovat, dočíst ji a vybrat jinou. Čtenářské dílny se dobře zavádějí (a z velké části už vedou) na 1. stupni základní školy. Je to dáno také větším počtem hodin věnovaných čtení, pedagogy vyhledávanější návštěvou knihovny a obrovským výběrem atraktivních knih pro tuto věkovou kategorii. Aktivity vhodné pro dílnu čtení by měly být všeobecného

charakteru tak, aby je zvládl jakýkoliv čtenář. Úkoly můžeme zacílit na postavu knihy, prostředí, čas, hlavní událost, pozitiva a negativa aj.

Můžeme také sáhnout do netradičních oblastí – např. řešit pocity čtenáře/postav, chutě, vůně. A tady je můj oslí můstek. Dostávám se ke svému oblíbenému pracovnímu listu pro čtenářskou dílnu s žáky/čtenáři na 2. stupni základní školy (ať už ve škole, nebo u nás v knihovně). Čtenáři v něm řeší čich – tedy aroma/vůni, která je provází příběhem nebo se v příběhu rovnou vyskytuje. Pracují s pracovním listem; hledají vůně v příběhu (např. spadané listí, seno, zápach mrtvoly, vzduch před bouřkou) a vůně, které jim příběh připomíná (čaj od babičky, grilované maso, úklidová místnost ve škole aj.) Tato aktivita rozvíjí čtenářům představivost, slovní zásobu, schopnost třídit informace a v neposlední řadě je donutí přemýšlet.

Nápady na čtenářskou lekci

Čtenářská lekce je skvělá v momentě, kdy sledujete určitý cíl při práci s konkrétním textem. Parádně se aplikuje u starších čtenářů, když se třeba chcete zaměřit na konkrétní prvky četby nebo představit literární historii. Povětšinou se v lekci čte stejný, předem vybraný text s konkrétně zvoleným cílem. Čtenářská lekce je méně časově náročná než dílna. Při návazných aktivitách k textu můžeme u každého čtenáře očekávat stejnou odpověď, nebo zvolit pro každého různorodé aktivity. Úžasnými aktivitami v lekci jsou pak různé grafické organizéry, do kterých výrazně vizuálně čtenář zaznamenává podle daných kritérií své myšlenky a pocity z četby. V současné době k nám proniká velké množství organizérů ze zahraničí – tvar květiny, hamburger, kornoutek zmrzliny, stopa aj. Mně osobně se při čtenářské lekci osvědčila metoda kritického myšlení *předvídání*, kdy čtenáři předvídají, odhadují na základě četby kratších ukázek, jak asi bude příběh pokračovat a dopadne. Je to kreativní, rychlé, přemýšlivé a, pokud zvolíte dobrý text, zábavné a chytlavé.

S čím tedy pracovat?

Ať už zvolíte dílnu či lekci, obě varianty jsou vynikající pro rozvoj a podporu čtenářské gramotnosti. V dílnách dokážete žáky opravdu rozečíst, v lekcích jim ukážete plejádu zajímavých textů a nalákáte je na volbu knih k soukromému čtení. Hlavní je, že z vaší strany je vyvinuta aktivita směrem k četbě knih a lásce k nim.

Text a foto: **JITKA VYPLAŠILOVÁ**
Jitka.Vyplasilova@centrum.cz

Do čísla přispěli

Mgr. Tomáš Foltýn – Národní knihovna ČR ■ **Mgr. Roman Giebisch, Ph.D. –** Národní knihovna ČR ■ **Mgr. Zlata Houšková – SKIP ČR** ■ **Bc. Hana Hrabáková** – Městská knihovna v Praze ■ **Mgr. Jan Hradil** – Ostravská univerzita ■ **PhDr. Linda Jansová, Ph.D.** – Národní knihovna ČR ■ **PhDr. Renáta Krejčí Salátová** – Národní knihovna ČR ■ **Milena Křikavová** – Městská knihovna Rakovník ■ **Prof. PhDr. Tomáš Kubíček, Ph.D.** – Moravská zemská knihovna v Brně ■ **Táňa Kuželková** – Krajská vědecká knihovna v Liberci ■ **Mgr. Pavlína Lišovská** – Knihovna Jiřího Mahena v Brně ■ **Mgr. Veronika Loeffelholz** – Česká škola v Řezně ■ **PhDr. Anna Machová** – Národní knihovna ČR ■ **PhDr. Marie Otavová** – Univerzita Hradec Králové ■ **PhDr. Dana Petrýdesová** – Krajská vědecká knihovna v Liberci ■ **Mgr. Martin Sekera, Ph.D.** – Knihovna Národního muzea ■ **Mgr. Kateřina Spurná, Ph.D.** – Knihovna Národního muzea ■ **PhDr. Vladimíra Švorcová** – knihovnice, historička ■ **PhDr. MichaelaTydlitátová** – Národní muzeum – Náprstkovo muzeum ■ **Milan Valden** – Národní knihovna ČR ■ **Mgr. Jitka Vyplašilová** – knihovnice, učitelka; Základní a mateřská škola Domamil

Vydávání znakoknih v liberecké knihovně

V prosinci 2022 spatřila světlo světa v pořadí již šestá speciální znaková kniha pro děti se sluchovým postižením, tzv. znakokniha. Slavnostní křest proběhl v prostorách historické obřadní síně liberecké radnice za účasti všech tvůrců, sponzorů a podporovatelů.

Znakoknihy unikátním způsobem zpřístupňují vybrané texty českých autorů v digitální podobě s tlumočením do českého znakového jazyka. Jsou primárně určeny sluchově hendikepovaným dětem, mládeži a související cílové skupině, kterou tvoří jejich rodinní příslušníci, ať už slyšící rodiče, nebo slyšící děti. Mohou se využívat při výuce ve školských zařízeních pro děti s vadou sluchu (literatura, český jazyk, dějepis) a rovněž pro potřeby studentů českého znakového jazyka (dále jen ČZJ). Naším cílem bylo zpřístupnit neslyšícím literární text v podobě, které by dobře rozuměli, a seznámit je se stěžejními literárními díly.

Jak to začalo

Myšlenka na vydávání znakoknih vznikla v roce 2017 – jejími autorkami jsou bývalá ředitelka Krajské vědecké knihovny v Liberci Blanka Konvalinková a projektová pracovnice Táňa Kuželková. Obě kolegyně se dlouhodobě snažily a snaží o přiblížení služeb knihovny skupině neslyšících, nastartovaly spolupráci s organizacemi věnujícími se této cílové skupině a se svými kolegy iniciovaly řadu dalších služeb. Za toto úsilí si knihovna v roce 2021 převzala certifikát Knihovna Handicap Friendly pro oblast práce se skupinou uživatelů s postižením sluchu.

Dílčím spouštěčem nápadu byl také fakt, že knihovna již 20 let vydává zvukové knihy pro nevidomé děti. Jedná se o projekt *Děti čtou nevidomým dětem*, kde text vybraného díla načítají děti, které jsou vybírány na základě konkurzu. Cílem bylo zpřístupňovat literární texty dětem s jiným typem hendikepu.

Vraťme se ale do roku 2017, kdy byl osloven odborník na tvorbu hybridních knih Petr Hladík z Masarykovy univerzity v Brně. V té době měl za sebou práci na několika hybridních knihách, šlo však o odborné publikace určené ke studiu. Nabídka na vytvoření speciální webové aplikace zpřístupňující beletristické texty prostřednictvím psaného textu, ilustrací a videozáznamu s překladem textu do ČZJ pro něj byla výzvou. Osloveni byli další specialisté – liberecký kameraman Jan Myšák a tlumočník do ČZJ Karel Redlich. Společně položili základ technologického řešení: dynamického, interaktivního zobrazení videa a textu s ohledem na dětského čtenáře. Vytvořili tým odborníků, který byl od prvního okamžiku projektem velmi zaujat. V průběhu dalších let se rozšířil o tlumočnice a překladatelky do ČZJ, z nichž některé jsou samy neslyšící.

Vznikla první webová prezentace znakoknih. Souhlas s užitím své knihy nám dala Lucie Seifertová. Neslyšící si tak mohli – prostřednictvím znakového jazyka – poprvé přečíst její knihu *Český ráj a jeho tajemství*. Pro zpracování druhé znakoknihy jsme o rok později vybrali knihu Pavla Čecha *O zahradě*.

V roce 2019 byla po poradě se základní a mateřskou školou logopedickou Liberec vybrána a zpracována první část knihy autorek Aleny Ježkové a Renáty Fučíkové *Staré pověsti české a moravské*; v následujících letech navazovaly další části tohoto díla. Dosud nejnáročnější počin byl završen v roce 2022 křtem čtvrtého a závěrečného dílu této knihy.

Fáze tvorby znakoknih

Realizace dílčích ročních projektů, v rámci kterých se jednotlivé znakonihy vydávají, mají několik fází. Tou první je vyhledávání možností financování všech aktivit. Tradičně projekt podporuje Ministerstvo kultury a statutární město Liberec, které poskytuje i zázemí a občerstvení pro slavnostní křest. V průběhu let nás podpořili i další sponzoři – např. spolek ANAON nebo nově v roce 2022 Nadace Preciosa.

Vydání znakoknihy je celoroční proces. Na jaře proběhne informativní schůzka celého týmu, je odsouhlasen uvažovaný titul a shromažďují se grafické a textové podklady. V průběhu letních měsíců se překládají texty do ČZJ, provádějí se korektury a probíhá nácvik znakování. Do podzimních aktivit spadá natáčení tlumočnic, střih a úpravy finálních videí, příprava webové aplikace, tvorba DVD a křest znakoknihy. Všechny dosud vydané tituly jsou dostupné na samostatné webové stránce *www.znakokniha.cz*.

V projektu chceme pokračovat a rok 2023 bude pro všechny tvůrce výzvou. Volba padla na poezii, a to tvorbu básníka Jiřího Žáčka. Podle odborníků není překlad a tlumočení poezie do ČZJ jednoduchou záležitostí, ale my věříme, že výsledek bude stát za to! Novinkou bude doplnění znakoknihy o zvukovou stopu, která navýší integrační potenciál publikace a rozšíří čtenářskou obec o čtenáře se zrakovým hendikepem nebo jiným omezením v oblasti vizuální percepce textu, např. dyslexie. Držte nám pěsti!

Foto: z archivu KVK v Liberci

Momentka z natáčení znakoknihy – tlumočení pověsti O kněžně Ludmile

DANA PETRÝDESOVÁ | *petrydesova@kvkli.cz*
TÁŇA KUŽELKOVÁ | *kuzelkova@kvkli.cz*

Co pro vás připravujeme...

- **Postřehy z ankety k současnosti a budoucnosti časopisu *Čtenář***
- **Knihovny v novém:**
  — Deset kroků pro udržitelnou výstavbu a rekonstrukci knihoven
- **Rozhovor s Irenou Šťastnou, ředitelkou Knihovny města Ostravy**
- **Krajanská knihovna v Madridu**
- **Z historie periodik na území dnešní ČR: *Lidové noviny***
- **Cirkulární ekonomika jako vzdělávací téma**
- **Nová publikace o mediální gramotnosti**
- **Kronika: 80 let Martina Svobody, ředitele NTK**
- **Certifikát Handicap Friendly pro Knihovnu města Ostravy**
- **Festival dětského čtenářství v Liberci**
- **PŘÍLOHA „VIZUÁLNÍ IDENTITA KNIHOVEN“**
  — Moravská zemská knihovna
  a další materiály.

Věříme, že zůstanete našimi čtenáři a předplatiteli!

Univerzitní knihovníci **v Berlíně**

Začátkem května uspořádala Asociace knihoven vysokých škol (AKVŠ) první zahraniční zájezd pro univerzitní knihovníky do Berlína. Počasí vyšlo, o zážitky nebyla nouze, o nové dojmy také ne. Cesta z Česka do Berlína vedla autobusem z Brna přes Prahu a Ústí nad Labem, kde jsme postupně nasbírali téměř 50 kolegů.

Hromadná fotka účastníků zájezdu

Foto: Blanka Jankovská

První zastávka byla u Freie Universität Berlin, kde jsme měli možnost seznámit se s kampusem a budovami v jeho blízkosti. Bohužel, nezbyl čas, abychom se blíže podívali na Campusbibliothek. Zato jsme viděli budovy Institutu pro biochemii Hahn-Meitner-Bau na Thielallee, reprezentativní Henry-Ford-Bau na Zentrales Campusgelände a také budovu Universitätsbibliothek.

Na Freie Universität existuje spousta větších i menších knihoven, rozptýlených po Berlíně. Jsou zaměřené podle fakult a oborů vyučovaných na univerzitě a celkově obsahují přes 8,5 milionu knihovních jednotek. Campusbibliothek je jen jednou z nich, další knihovna nazvaná Universitätsbibliothek na Garystrasse funguje navíc jako vědecká knihovna.

Druhá knihovna v pořadí, která na nás čekala, byla Stabi – Staatsbibliothek zu Berlin, jejíž historie sahá do roku 1661. Tato knihovna s univerzálním fondem čítajícím na 32 milionů jednotek sídlí ve dvou budovách; tou první je budova na Potsdamer Strasse (za minulého režimu v Západním Berlíně), novější a architektonicky velmi

Interiér Staatsbibliothek zu Berlin na Postdamer Strasse

Foto: Jan Hradil

zajímavá. Navrhli ji architekti Hans Scharoun a Edgar Wisniewski, stejně jako další budovy na Kulturforum; postavena byla v letech 1967–1978. Prostory v této budově jsou ohromující. Kombinují prvky expresionistické a organické architektury. Uživatelé mají registraci zdarma, podmínkou je pouze dosažený věk 16 let.

Zajímavým architektonickým zážitkem byla také návštěva Centra Jacoba a Wilhelma Grimmových, které spadá pod Humboldt Universität. Tato nová knihovna je známá svou unikátní terasovitou studovnou o výšce přes pět pater a délce sedmdesát metrů. Celá budova je členěna podle středové osy tak, jak to zamýšlel švýcarský minimalistický a racionalistický architekt Max Dudler. Zde jsme si také plně uvědomili, jak striktní režim vládne v německých knihovnách: pro exkurzi jsme dostali průvodcovská sluchátka, abychom výkladem nerušili čtenáře. Všimli jsme si, že také zde si uživatelé nesmějí brát žádné zbytečné věci do čítáren – pouze psací potřeby a lahev s vodou, které nosí v apartních nákupních košících. Běžné jsou zde také individuální studovny, kterých mají na padesát, nebo samoobslužné výpůjční stanice s RFID technologií.

Na závěr druhého dne jsme se vrátili ke Stabi, tentokrát do druhé z budov, umístěné na ulici Unter den Linden (v bývalém východním Berlíně) přímo v centru města. Tato budova byla postavena mezi lety 1908 a 1913 podle návrhu Ernsta von Ihne v novobarokním stylu. V roce 2021 byl dokončen dlouholetý proces kompletní obnovy budovy. Překvapivou dominantou komplexu je obrovská centrální čítárna obložená knihami, dřevem a sklem. Také zde nechybí individuální pracovny a všudypřítomné nákupní košíky na osobní věci čtenářů. Náš průvodce Jochen poznal, že nás tolik výkladu za celý den již zmohlo, ale čítárnou jsme se ještě ohromit nechali.

Od Unter den Linden je to jen kousek k dalším berlínským pamětihodnostem: na dohled k Brandenburger Tor, Reichstagsgebäude, Židovskému památníku, parku Tiergarten, nepřehlédnutelné televizní věži na Alexanderplatz nebo k Berliner Dom na muzejním ostrově.

Poslední exkurze nás zavedla tam, kde jsme začínali: do rozsáhlého komplexu Freie Universität Berlin. Komplex se podle vzhledu budov dělí na Rostlaube a Silberlaube, ale tentokrát jsme měli možnost prohlédnout si třetí, nejnápadnější a nejzajímavější část komplexu, Philologische Bibliothek, přezdívanou Das Gehirn – mozek. Kupolovitá budova je uvnitř rozčleněna na dvě „hemisféry", tvořené patry s regály. Jejím autorem je britský architekt Norman Foster.

Výklad naší průvodkyně byl poněkud zarážející, když namísto chvály upozorňovala na mnohé nedostatky krásné budovy, především absenci tichého prostoru (i nahoře je možné slyšet, co říkají knihovnice návštěvníkům u výpůjčního pultu v přízemí) a ostudný problém s vnějším pláštěm budovy, kvůli kterému do knihovny léta zatékalo. Knihovna je ale i tak obdivuhodná a fotogenická. Její fond, čítající téměř 800 000 jednotek, obsahuje kromě klasických filologických oborů jako germanistika, slavistika nebo romanistika také fondy klasické filologie, filozofie, japanistiky či indologie.

Na závěr patří poděkování členům Výkonného výboru AKVŠ, především Markétě Bočkové a Haně Landové, za zodpovědnou organizaci celého zájezdu. Každý z účastníků si určitě odnesl zajímavé zahraniční postřehy či inspiraci. Všichni také věří, že tento zájezd, ač první, určitě nebyl tím posledním, který AKVŠ zorganizovala. Budeme se těšit na další zahraniční zážitky.

JAN HRADIL | *jan.hradil@osu.cz*

Poděkování za korekci textu Davidu Miffkovi, který se zájezdu také účastnil.

Hravá knihovnička České školy v Řezně

Česká škola v německém městě Řezně oslaví letos 10. výročí svého založení. Kromě výuky českého jazyka a reálií pro žáky od 1. do 5. třídy nabízí i další aktivity pro předškolní děti a druhostupňové žáky. Jednou z těchto aktivit je Hravá knihovnička, kterou bych vám ráda představila.

Založení knihovničky

Zakladatelky a lektorky České školy v Řezně si již od jejího založení byly vědomy významu českých knih. Nejprve práci s knihami zařazovaly pravidelně do výuky, a když pak knih přibývalo a nebylo je možné uskladnit v pronajatých prostorách školy, rozhodly se iniciovat zřízení krajanské knihovničky (jedné police s 50 svazky) v německé městské knihovně. Spolupráce s touto knihovnou však byla náročná, mohly v ní být jen knihy, které knihovna sama nakoupila. A čtenářské dílny zde mohly probíhat jen v otevřené dny za plného provozu. Protože zde chybělo správné zázemí pro čtenářské akce, po roce tyto krajanské aktivity v knihovně ustaly. V roce 2021 se rozhodlo vedení školy využít nabídku naší rodiny a česká knihovna vznikla u nás v rodinném domě, konkrétně v bývalém studiu jógy, které poskytuje příjemné prostředí pro setkávání více rodin.

Ohmatáváme, o čem čteme

Současný fond

Knihovničku jsme nazvali Hravá knihovnička, neboť kromě knih si zde mohou děti zapůjčit a zahrát stolní hry. Díky tomu, že jsme mohli začít přijímat darované knihy, knihovnička svůj fond během pár měsíců zdesateronásobila. I tak jsme do objemu (kolem 500 knih) stále malou knihovničkou a vystačíme si se zapisováním výpůjček do excelové tabulky se seznamem knih, kterou sdílíme na webových stránkách knihovničky. Tak může každý vidět, které knížky jsou zrovna vypůjčené. Zatím nabízíme převážně knihy, hry a CD v českém jazyce pro dětské čtenáře, ale plánujeme se brzy rozšířit i o knihy pro dospělé.

Registrovaní členové knihovničky dostávají každý měsíc e-mailový zpravodaj, ve kterém se kromě pozvánky na následující čtenářskou dílnu mohou dozvědět o tom, které knížky nově do knihovničky přibyly a pár zajímavostí o knihách a českých autorech. Nakupujeme převážně knihy od českých autorů, ale přijímáme i věnované kvalitní knihy v českém překladu o speciálních tématech, například o technice. Stejně jako dalším krajanským knihovnám se nám těžko shánějí knihy, které jsou pro naše čtenáře po jazykové stránce srozumitelné a zároveň tematicky zajímavé. S výběrem knih na dálku nám pomáhá Klub mravenčí chůvy. Nově nám přibyl koutek Čtenáři čtenářům, kde jsou k rozebrání věnované české knihy a časopisy, které se z různých důvodů (například poškození) nehodí již do knihovničky, ale ještě mohou někomu posloužit.

Aktivity

Od návštěvníků víme, že to, proč knihovničku rádi navštěvují a dojíždějí do ní každý měsíc někteří i přes hodinu, není množství knih, ale možnost se sejít s dalšími krajany a zažít netradiční čtenářské dílny v českém jazyce. Při jejich vytváření myslím nejen na to, aby měli naši čtenáři možnost se seznámit s knihami od českých autorů, ale i na to, že některé děti mají menší slovní zásobu v českém jazyce a ne všemu rozumí, a také na to, že mezi malými návštěvníky jsou často velcí neposedové. V našich čtenářských dílnách se tak mísí čtení, divadlo a interaktivní hry. Velkou část přípravy zabere tvorba kulis a příprava rekvizit, aby i děti, které tolik nerozumějí česky, lépe pochopily, o čem kniha je. Maskotem Hravé knihovničky se stal maňásek veverčák Česťa, který vždy děti vítá a uvádí čtenářské programy.

Starší žáci již nemají tolik času, aby zvlášť navštěvovali Českou školu v centru Řezna a zvlášť dojížděli do Hravé knihovničky. Za nimi tedy jezdím s programem a kufrem knih do výuky v Řezně a několikrát za rok si v rámci výuky dělají výlet do knihovničky. Na podzim jsme tak pro ně spolu s lektorkami připravily sobotní dopoledne na téma „hrdinové“, kde jsme si na pomoc s různými strachy přizvali literární hrdiny a děti se proběhly na zahradě knihovničky v rámci stezky odvahy. Na jaře je čekal „Večer s Erbenem“, který byl zakončen čtením a zpíváním u táboráku.

Interiér knihovny

Nově také v Hravé knihovničce nabízíme kroužek Knihonauti, který je určen dětem od 2. do 4. třídy, které z různých důvodů nemohou navštěvovat pravidelnou výuku České školy, ale jednou za měsíc by se rády o víkendu potkaly s dalšími českými dětmi. V kroužku na určité téma čteme knížky, hrajeme hry, vyrábíme a za každého počasí vyrážíme na zahradu a do přilehlého okolí. V rámci venkovních stezek s úkoly se nám tak daří skloubit čtení, zajímavé téma a prožitek z pohybu v přírodě.

Malujeme Ferdu Mravence

Každý rok se zúčastňujeme zdejšího německého vánočního pouličního festivalu se stínovým divadélkem a českými vánočními koledami. Díky tomu se nám daří zapojovat i německé sousedy, kteří si do Hravé knihovničky začali chodit také půjčovat české knihy.

Za pravidelné čtenářské dílny pro předškolní i školní děti jsme letos obdrželi cenu pro krajanské knihovny, které si moc vážíme.

Plány a poděkování závěrem

Na podzim tohoto roku se díky finanční podpoře profesní organizace SKIP chystáme uspořádat pro krajanské knihovny webinář s paní logopedkou Petrou Nejedlou na téma, jak mohou knihy pomoci při rozvoji českého jazyka dětí žijících v zahraničí.

Děkujeme také, že se může Hravá knihovnička společně s dalšími krajanskými knihovnami zapojovat do programů a akcí pro české knihovny. Je to pro nás velkou inspirací a motivací. České děti žijící v Řezně a okolí se tak mohou těšit na spoustu zajímavých projektů a akcí i v příštích letech. Věříme, že i díky tomu z nich vyrostou lidé, kteří budou pomáhat udržovat dobré česko-německé vztahy.

VERONIKA LOEFFELHOLZ
hrava.knihovnicka@gmail.com

Foto: archiv Hravé knihovničky, Řezno

Anketa – 75 let časopisu Čtenář

Jak by měl podle vás vypadat ideální knihovnický časopis? Jak hodnotíte zaměření a obsah časopisu *Čtenář*?

→ Především by měl být inspirativní, tedy chytrý. Měl by ukazovat, že obor má svoji minulost, přítomnost i budoucnost. Měl by umožnit vnímat knihovnictví jako součást širší společenské práce. Neměli by v něm publikovat jenom knihovníci, aby nevznikala klaustrofobie. Neměl by se bát kontroverzních témat. Jeho redakce by měla být aktivní a oslovovat o příspěvky i ty nejmladší. Měl by přinášet klíčové informace i z profesí, které se dotýkají knihovnické práce. Jeho zájem by neměl končit na hranici „mocnářství". Měl by aktivně podněcovat diskusi o důležitých tématech knihovnictví i společnosti. Neměl by být archivem. Měl by pravidelně moderovat debaty o sobě samém a umožnit sobě i oboru sebereflexi. A třeba jít chvílemi i proti srsti.

→ *Čtenář* je solidní jistota. Něco jako dieselová lokomotiva, která vás spolehlivě doveze tam, kam potřebujete. Není sice nejrychlejší, už něco pamatuje, ale zato staví téměř v každé obci. Tradiconalisté si podle ní nařídí hodinky, takže nám připomíná, proč tu vlastně jsme a že je v tom určitý rytmus a pravidelnost. Sem tam za ní připojí salónní vůz, to když se vyjede na nějakou knihovnickou konferenci nebo na návštěvu do nějaké zahraniční knihovny. Ale většinou zůstává v bezpečí zemských hranic. Je laskavá, protože pohled na ni uklidňuje. Někdy až moc konejšivě. A co mě fascinuje, je obrovská vůle strojvedoucího udržet celý vlak na koleji, takže vždycky, když jede kolem, sundávám klobouk.

TOMÁŠ KUBÍČEK, *Moravská zemská knihovna*

→ Ideální knihovnický časopis je v současnosti fikce, máme-li na mysli obsah. Protože není a nemůže být jeden jediný titul vyhovující všem účelům, které specializované časopisectví má plnit. A také čtenářstvo je různě zaměřeno. Vychází-li v současnosti v republice přes dvacet různých titulů [*Knihovnická (a příbuzná) periodika ČR a SR — IPK - informace pro knihovny (nkp.cz)*] se vztahem ke knihám, knihovnictví a informačním studiím, znamená to, že mají různé tváře, publikační pravidla… Od časopisů vědeckých, odborných, popularizačních po komunitní, propojující regionální knihovnickou a spřízněnou společnost čtenářů. Přitom dnes už nezáleží moc na formě (tisk/elektronický formát). Otázka by měla znít: jaký by měl být ideální redaktor knihovnického časopisu? A jednoduchá odpověď by byla: Ideální redaktor jakéhokoli časopisu by měl mít povahu otroka uvyklého diktátu uzávěrky, stresu z nesplněných autorských slibů, měl by umět odmítat příspěvky špatné a vyhledávat příspěvky lepší, měl by být inteligentní a vzdělaný (nejen v oboru, ale i v oborech jiných), měl by být duchovně svobodný. Prostě takový svobodný otrok. A to redaktor *Čtenáře*, domnívám se, je.

→ Tento měsíčník pro knihovny je z oborových časopisů, které znám, tematicky nejrozkročenější. Není v něm stopa staromilské zapšklosti, akcentuje vývoj a trendy, přitom nekašle na povědomí o minulosti. Vychází už dlouho a odchylka od tohoto obrazu knihovnictví „napříč" by byla chyba. Pro české knihovníky je to časopis – „handbuch". Anebo, když odmyslím liturgický smysl, je to takový breviář. Maminka měla v knihovně knížku z roku 1964, která se jmenovala *Breviář půvabu*, obsahovala kosmetické rady. *Čtenář* je breviář půvabu knihovnictví.

MARTIN SEKERA, *Knihovna Národního muzea*

Výběr z publikací o literatuře, knihách a spisovatelích z poslední doby

Přinášíme vám druhou část přehledu publikací o literatuře, knihách a spisovatelích, které u nás vyšly v poslední době (zhruba za poslední tři roky). Přehled si neklade nárok na úplnost, přesto je dokladem šíře nabídky v této oblasti, která může až překvapit. Postupujeme podle nakladatelů.

Argo

Nakladatelství Argo vydalo po rozsáhlé třídílné biografii Franze Kafky od **Reinera Stacha** další publikaci tohoto německého autora s názvem *To že je Kafka? 99 odhalení* (2021, přeložil Vratislav J. Slezák), což je zajímavý doplněk ke kafkovské trilogii. Při pátrání v knihovnách i archivech a během badatelských cest do Prahy či Izraele nalézal Stach nečekané poklady: nesrovnalosti v rukopisech, dosud nezveřejněné fotografie a úryvky z dopisů i svědectví Kafkových současníků. Nálezy stavěly osobnost a dílo velkého spisovatele do nového, překvapivého světla. 99 nejzajímavějších nálezů Stach shromáždil právě v této knize.

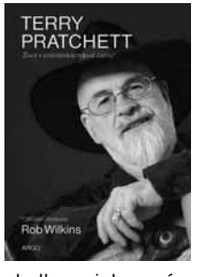

Fanoušky *Zeměplochy* a Terryho Pratchetta potěší vydání oficiálního životopisu *Terry Pratchett – Život v poznámkách pod čarou*, jehož autorem je **Rob Wilkins** (2023, přeložil Tomáš Jeník). Wilkins byl osobním asistentem slavného spisovatele a výsledkem jeho práce je zábavný a místy dost bolestný intimní pohled na Pratchetta, proložený osobními postřehy a zkušenostmi. Není to bezuzdná glorifikace a Terry Pratchett z knihy vychází jako člověk, který exceloval v mnoha věcech: od včelařství a výroby medoviny přes zahrádkářství po smlouvání a vytáčení lidí do běla. Ale ze všeho nejvíc ze stránek dýchá dojem člověka, který skutečně miloval to, co dělá.

Nového, již třetího českého vydání se v Argu dočkalo klasické dílo moderní literární vědy a obecně jeden z nejlepších světových textů zabývajících se estetikou literatury, *Mimesis* **Ericha Auerbacha** z roku 1946 (2023, přeložili Vladimír Kafka, Rio Preisner a Miloslav Žilina). Autorovy teoretické vývody vyplývají přímo z mistrných literárních rozborů, v nichž Auerbach osvědčil udivující znalost materiálu, nápaditost, mnohostrannost hledisek i jemnost nuancování. Jednotnou koncepci knihy vytváří její klíčový pojem – pojem stylové roviny.

Leda

Nakladatelství Leda vydalo v roce 2021 známou *Knížku o Babičce a její autorce* od **Václava Černého** (1905–1987), literárního vědce a překladatele. Jednotlivé kapitoly pojednávají o problémech rodu a rodového původu Němcové, o rodové a sociální skutečnosti, vztahu pravdy a básně v *Babičce*, o vnějším uspořádání a vnitřní stavbě díla a na závěr dokazují, že Němcová v postavě babičky ztělesnila typ české ženy z Orlických hor.

Téhož roku zde v překladu Vladimíra Medka vyšla kniha španělské autorky **Irene Vallejo** *Nekonečný zázrak* s podtitulem *Jak člověk stvořil knihy a jak knihy utvářejí člověka*. Podle autorky patří kniha do stejné kategorie jako lžíce, kladivo, kolo nebo nůžky. Neumíme si představit život bez tohoto fascinujícího artefaktu, který lidé vynalezli, aby slova mohla volně působit v prostoru a čase, a bez kterého by neexistovala civilizace. Knihy pomáhají lidem přežít velké historické katastrofy i osobní tragédie. Publikace nabízí strhující procházku dějinami knih a čtení.

O rok později zde vyšla v novém vydání biografická esej **Lou Andreas-Salomé** *Rainer Maria Rilke* (přeložila Alena Bláhová). Autorka se s Rilkem seznámila v roce 1897 jako zralá šestatřicetiletá žena, velmi inteligentní a přitažlivá. Z jejich setkání se zrodilo intelektuální přátelství spisovatelky a dvaadvacetiletého básníka, jež zakrátko přerostlo v milenecký vztah. Knížka se vyznačuje hlubokým pochopením pro lidsky blízkého básníka a je současně vzpomínkou, posledním rozhovorem i rozloučením a také literárním klenotem.

BETA Dobrovský

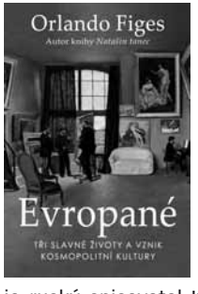

Nakladatelství vydalo v roce 2021 knihu známého britského historika **Orlanda Figese** *Evropané – Tři slavné životy a vznik kosmopolitní kultury* (přeložila Dina Podzimková), která se podstatnou měrou dotýká i literatury, protože jednou z hlavních postav je ruský spisovatel Ivan Turgeněv. Autor strhujícím způsobem líčí kulturní historii Evropy 19. století. Její panoramatický příběh vypráví prostřednictvím propletených životů tří pozoruhodných lidí: operní zpěvačky Pauliny Viardotové, jejího manžela Louise a právě Turgeněva. Jejich vášnivé, ambiciózní životy byly svázány s celou řadou umělců – spisovatelů, hudebních skladatelů a malířů –, snažících se najít své uplatnění ve vzrušující, prosperující a skutečně celoevropské kultuře, která vznikla jako důsledek obrovských ekonomických a technologických změn.

V roce 2022 vyšla kniha *Proces s Oscarem Wildem – Kompletní záznam* (přeložila Dina Podzimková), jejímž autorem je **Merlin Holland**, vnuk slavného spisovatele Oscara Wilda. Holland objevil originální zápis ze soudního procesu, který zapříčinil tragédii jeho dědečka. V této knize se tak ke čtenářům poprvé dostává pravdivý, nezkreslený záznam procesu Wilde vs. Queensberry, obsahující dosud nezveřejněné detaily.

Lucy Worsleyová je u nás známá biografiemi Jane Austenové a královny Viktorie, nově vyšla její biografie „královny detektivek" *Agatha Christie*, která odhaluje málo známé dopisy a dokumenty nejprodávanější spisovatelky všech dob. Velmi poutavě líčí životní příběh této výjimečné ženy, jenž byl nesmírně bohatý a plodný.

Pangea

Nakladatelství vydalo letos publikaci *Zakázané knihy*, která představuje výběr těch nejkontroverznějších děl od Flaubertovy *Paní Bovaryové* přes Lawrencova *Milence lady Chatterleyové* po Salingerovo *Kdo chytá v žitě*. Některá z těchto děl jsou šokující či skandální, jiná se dotýkají citlivých témat, další prostě jen předběhla dobu a kladla otázky, na něž lidé nebyli připraveni.

Maraton

V nakladatelství vyšlo nové české vydání životopisu jednoho z největších francouzských spisovatelů *Balzac – Román jeho života*, jehož autorem je slavný rakouský spisovatel **Stefan Zweig** (2020, přeložila Jaroslava Vobrubová-Koutecká). Románová biografie, na které Zweig pracoval více než deset posledních let svého života, měla být jeho *magnum opus*. Dílo nestačil podle svých představ dokončit, avšak v ucelené podobě ho vydal v roce 1946 Zweigův přítel, spisovatel Richard Friedenthal. A ukázalo se, že vskutku jde o Zweigovo stěžejní dílo, neboť jeho balzacovská monografie má sama parametry velkého románu.

Stejné nakladatelství vydalo v roce 2022 *Literární reportáže* spisovatelky, historičky, publicistky a editorky **Aleny Wagnerové**; publikace nabízí to nejlepší z jejích textů z let 1965 až 2018.

Texty se nesou v duchu, který je autorce hluboce vlastní: v duchu lidskosti a pochopení pro slabší, opomíjené nebo zamlčované.

Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK)

Hned dvou vydání se v letech 2020 a 2022 dočkala v CDK obsáhlá biografie *Goethe – Umělecké dílo života*, jejímž autorem je **Rüdiger Safranski**. Autor líčí nejen Goethovu tvorbu a jeho dobu, ale i básníkovu práci na sobě samém. V jeho knize se tak navíc jedná o příklad umění žít, které se zčásti podařilo a zčásti ztroskotalo, ale přesto je pro nás neustále významné a poučné.

Safranski je také autorem publikace *Nietzsche – Biografie jeho myšlení*, která vyšla v roce 2022. Tato průkopnická a nadčasová biografie, jež byla přeložena do mnoha jazyků, nabízí brilantní a mnohostranný portrét neobyčejné osobnosti filozofie a literatury.

Další biografie, kterou vydalo CDK, se týká jednoho z nejslavnějších spisovatelů ze zemí bývalé Jugoslávie Iva Andriće, zatím jediného nositele Nobelovy ceny za literaturu z této oblasti. Autorem knihy *V ohni světů: Ivo Andrić – jeden evropský osud*, která se ohlíží za nevšedním životem literáta, jenž prošel hlavními evropskými turbulencemi 20. století, je **Michael Martens**. Všechny tři biografie přeložil Pavel Váňa.

Akropolis

Nakladatelství vydalo monografii *Počátky literární kritiky v českých zemích (1770–1805)* editorů **Dalibora Dobiáše** a **Václava Smyčky**, která představuje výsledky průzkumu více než pěti desítek německy a česky vydávaných časopisů a dalších soudobých médií, v nichž se vyhraňovaly představy o literatuře a její sociální roli.

Chór a disonance: Česká literatura 1947–1963 **Vladimíra Papouška a kolektivu** (2022) je volným pokračováním předchozí třísvazkové řady

Dějiny nové („nové") moderny a součástí dlouhodobého projektu Centra novější české literatury Filozofické fakulty Jihočeské univerzity. Přínosná mezioborová syntéza, svědectví o celospolečenské manipulaci ve jménu socialistického realismu a vize lepší beztřídní společnosti, byla oceněna Magnesií Literou 2023 v kategorii naučné literatury.

Paseka

Nakladatelství vydalo v roce 2022 svébytnou čítanku současné beletrie *V chapadlech murmuru – Jak číst literaturu krize* **Jana Bělíčka**, která se zabývá tématy jako gender, úzkosti nebo rasa a hledá jejich odraz v dílech současných autorů, například Eleny Ferrante, Karla Oveho Knausgarda, Édouarda Louise či Sally Rooneyové.

Paseka se dlouhodobě věnuje vydávání románů proslulého britského prozaika indického původu **Salmana Rushdieho**, letos poprvé ale mají čeští čtenáři možnost seznámit se s Rushdieho esejistickou tvorbou, a to v souboru *Jazyky pravdy. Eseje 2003–2020* (přeložila Martina Neradová). V kolekci brilantně napsaných textů se Rushdie profiluje nejen jako oddaný obhájce svobody slova a umělecké výpovědi, ale především jako znalec světového písemnictví a kultury.

Malvern

Stěžejní esejistická kniha **Octavia Paze**, mexického básníka a esejisty, nositele Nobelovy ceny za literaturu, o moderní poezii *Stvořeni z hlíny – Od romantismu po avantgardu* z roku 1974 (2023, přeložil Vít Kazmar). Autor v ní uvažuje o podvojném vztahu evropské a americké lyriky k moderní éře, k níž poezie patří a od níž se zároveň svou podstatou odlišuje; přináší originální pohled na téma modernity „z druhého břehu".

Odeon

Odeon vydává romány kontroverzního francouzského spisovatele Michela Houellebecqa, které se i u nás těší značné popularitě, a tak dokonce

vydal i jeho životopis stručně nazvaný *Houellebecq*, jehož autorem je novinář **Denis Demonpion** (2021, přeložila Jovanka Šotolová).

Motto

Americká spisovatelka Betty MacDonaldová si získala několik generací čtenářů svérázným smyslem pro humor. Novinářka **Paula Becker** se vydala po jejích stopách a sepsala unikátní životopis *Hledání Betty MacDonald*, v němž nechává nahlédnout do korespondence, poznámek a fotografií, které dosud nebyly zveřejněny. Vydalo Motto v roce 2021 v překladu Daniely Reischlové.

Brána

Consuelo de Saint-Exupéry byla manželkou autora slavného *Malého prince* nebo *Citadely* a sama sepsala autentickou intimní výpověď *Paměti růže*, v níž Antoine de Saint-Exupéry ožívá ve své lidské slabosti a velikosti, zbavený aureoly moralistního spisovatele. Vydala Brána v roce 2021 v překladu Šárky Belisové.

Masarykova univerzita

Masarykova univerzita v Brně vydala v roce 2022 kolektivní monografii *Vladislav Vančura v literárním kontextu 20. století* **Jiřího Poláčka a kolektivu**; badatelé z různých oborů od literární vědy přes lingvistiku až po divadelní vědu byli vyzváni zamyslet se a přehodnotit literární a obecný kulturní odkaz této významné osobnosti.

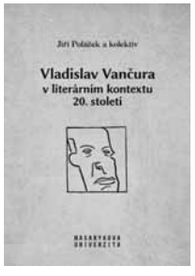

CPress

Angel Esteban se v publikaci *Obklopeni knihami – Spisovatelé v knihovnách a jejich příběhy* (2021, přeložila Dominika Černá) zaměřil na slavné spisovatele jako knihovníky, tedy na ty, kteří někdy pracovali v knihovnách – ať už z důvodu neutuchající vášně pro psané slovo, ryze pro potřebu výdělku nebo dokonce jako součást svého pobytu ve vězení.

CooBoo

Průvodce literární hysterií 19. století úspěšné influencerky **Karolíny Zoe Meixnerové** zbavuje známé postavy české literatury nálepek a popisuje jejich životy tak, jak skutečně proběhly. Tedy plus minus. Vyšlo v roce 2022.

Torst

Nakladatelský redaktor a editor **Jan Šulc** napsal za posledních 34 let více než dvě stovky vzpomínkových, popularizačních a polemických textů o české literatuře, vedl rozhovory s českými spisovateli a proslovil řadu přednášek. Z těchto textů vyšel výbor *O lidech a knihách*, jehož cílem je popularizovat literaturu, četbu a české literární osobnosti mezi nejširšími vrstvami čtenářů. Vydáno v roce 2022.

Volvox Globator

Britsko-kanadský kulturní historik **Derek Sayer** ve své monumentální knize *Praha, hlavní město dvacátého století – Surrealistická historie* skládá střípky kulturních dějin Prahy a Československa mezi dvěma světovými válkami, aby ukázal, jak zapadají do mozaiky evropských dějin. Zkoumá pražské velkolepé moderní budovy, památky, obrazy, knihy, filmy, opery, výstavy a mnoho dalšího. Vyšlo v roce 2021 v překladu Jindřicha Veselého.

Pavel Mervart

Kniha *Podivná literatura? Kapitoly z české homosexuální prózy po roce 1989* **Michala Čuřína** si klade za cíl popsat specifické projevy homosexuální zkušenosti či představ s homosexualitou spojovaných v současné české beletrii. Vyšlo 2022.

Filozofická fakulta Univerzity Karlovy v Praze

Jedenáct studií obsažených v knize *Na hranicích podobnosti – Česká poezie po roce 1945 v komparativní perspektivě* editorů **Elišky D. Härtelové** a **Josefa Hrdličky** se věnuje vybranému českému básnickému dílu, jež je srovnáváno s díly zahraničními. Čeští básníci a básnířky jsou vztaženi ke kontextu, který pro ně nemusí být běžný ani samozřejmý, s nímž ale vykazují styčné body. Cílem je obohatit pohled na českou poezii v období od roku 1945 až do současnosti. Vydáno v roce 2023.

Janáčkova akademie múzických umění

Publikace *Opera a literatura – Literatura a opera* **Ireny Rozsypalové** nabízí základní informace o vzájemném vlivu opery a literatury a naopak literatury a opery. Nesupluje slovníky, jednotlivá témata nastiňuje, srovnává, nepracuje s nimi do hloubky, ale upozorňuje. Nabízí přehled literárních děl, z nichž opery vycházejí, výběr oper s librety původními a dotkne se i oper soudobých. Jedná se o koncentrovaný výtah důležitých údajů, které lze dále rozvíjet. Vydáno 2022.

Ústav pro českou literaturu AV ČR

Publikace *Anketa o knihu roku Lidových novin (1928–1949)* editora **Lukáše Holečka** komplexně a fundovaně představuje jednu z nejvýraznějších kulturních událostí 30. a 40. let 20. století – anketu o „nejzajímavější knihu" pořádanou pravidelně v letech 1928–1941 a 1946–1949 deníkem *Lidové noviny*. Vyšlo v roce 2022 (*pozn. red.*: blíže viz *Čtenář* č. 6/2023, s. 222–224).

Národní knihovna ČR

Z knihovnou vydaných publikací bych rád upozornil na první svazek katalogu **Milady Svobodové** *Rukopisy palácové knihovny hrabat Czerninů z Chudenic v Praze na Hradčanech dochované ve fondu pražské lobkowiczké knihovny v Národní knihovně České republiky* (2022), který představuje další krok na cestě ke zpřístupnění jedné z největších rukopisných sbírek ve fondu Národní knihovny ČR; dále na publikaci **Michala Dragouna** *Středověká knihovna Starého Města pražského* (2022), která kromě detailního rozboru obsahu dochované části staroměstské knihovny zasazuje její dějiny do českého kontextu, kde jsou středověké obecní knihovny nepochybně dále doloženy ve Znojmě a Lounech, a srovnává ji i s prostředím v říši. **Renáta Modráková** v monografii *Knižní kultura kláštera benediktinek u sv. Jiří na Pražském hradě* (2022) mapuje knižní bohatství nejvýznamnějšího českého ženského kláštera.

Moravská zemská knihovna

Tato knihovna sídlící v Brně vydala několik bibliografických příruček: *Česká literatura v německých překladech (1989–2020)* a *Česká literatura v překladu 1989–2020. Katalog k výstavě* v roce 2022, *Česká literatura ve francouzských překladech (1989–2020)* a *Česká literatura v anglických překladech (1989–2020)* v roce 2021, *Česká literatura v polských překladech (1989–2020)* v roce 2020 a *Dílo Milana Kundery v překladech* v roce 2019.

Varia o Milanu Kunderovi

Na závěr ještě uvedu tři publikace věnované Milanu Kunderovi, našemu světově nejznámějšímu a nejpřekládanějšímu spisovateli. V roce 2020 vyvolala velký poprask obsáhlá biografie **Jana Nováka** *Kundera – Český život a doba* (Argo/Paseka), mapující Kunderův život a tvorbu od dětství a mládí až po odchod do Francie v roce 1975. Čtivá práce je bohužel poznamenaná jednostranným autorovým pohledem vyzdvihujícím zejména negativní stránky Kunderovy komplikované osobnosti. Objektivnější, nikoli však objevný pohled na celý Kunderův život a dílo přináší francouzský spisovatel **Jean-Dominique Brierre** v biografii *Milan Kundera – Život spisovatele* (Argo, 2020, přeložila Lucie Šavlíková). Sborník *Český spor o Milana Kunderu* editora **Jiřího P. Kříže** (Galén, 2021) shrnuje ve třech oddílech texty 40 autorů, které se z mnoha úhlů pohledu vztahují k obvinění vznesenému proti Milanu Kunderovi v týdeníku *Respekt* roku 2008 a k Novákově knize *Kundera – Český život a doba*.

MILAN VALDEN | *Milan.Valden@nkp.cz*

Obr: archiv autora

Pro krásno do knihovny…

Pavlu Vlkovou znají knihovníci jako redaktorku měsíčníku *Čtenář*. Společně s Jaroslavem Císařem, šéfredaktorem časopisu, tvoří tým, který je zárukou pro pracovníky knihoven všech typů, velikostí i zaměření z celé republiky, že každý měsíc vyjde nové číslo časopisu, na který netrpělivě čekají. Navíc vedle elektronické verze též v podobě dnes ohroženého druhu, časopisu tištěného a v letošním roce jubilujícího. Které periodikum se může pochlubit pětasedmdesátiletou tradicí?

Foto: Tomáš Lajbl

Pavla je autorkou pravidelných úvodníků *Od redakčního stolu*, o které se spravedlivě dělí se svým šéfem. Především tak jsem ji v posledních letech vnímala i já. Jednou se mi svěřila, že píše verše a některé mi dala přečíst. Byla jsem překvapena, protože Pavlu znám jako výbornou zpěvačku, členku několika hudebních uskupení, vím, že vedle zpěvu se věnuje též historickému tanci. Ale verše? Bylo to tak. V nelehkém životním období začala psát. Nejprve do šuplíku, po čase, jak sama říká, dala na radu přátel, že by jejím veršům slušel papír. Nakonec si k životnímu jubileu udělala radost a vydala své básně z let 2017 až 2022 knižně. Začátkem letošního roku přišla na svět sbírka nazvaná *Credo*, kterou na cestu životem citlivě výtvarně vybavila dlouholetá grafička časopisu *Čtenář* Kateřina Bobková. Redakčně se na knize podílela jedna z Pavliných dcer, Markéta Vlková.

Dovolím si uprostřed vrcholícího léta vzpomenout na krásný dubnový podvečer (19. 4. v 18.00 hodin), kdy se ve studovně Středočeské vědecké knihovny v Kladně sešli příznivci poezie, Pavlini kamarádi, přátelé, kolegové, aby přivítali na svět autorčinu prvotinu. Představením knihy provázel se šarmem sobě vlastním šéfredaktor *Čtenáře* Jaroslav Císař, ukázky četla autorka za vydatné pomoci recitátorek Ivony Kasalické a Dany Klozbergové. Originální hudební doprovod harfistky Věry Zdislavy Rais a kytaristy Karla Pazderky, který řadu Pavliných básní zhudebnil, ještě umocnil umělecký zážitek. Zajímavé je, že autorka pro své verše zvolila především tři básnické formy, které se vyznačují přesně vymezenou strukturou a logickým členěním: sonet, limerik a haiku. Sbírku rozdělila do tří částí. První nazvala *Šalom* a obsahuje verše chronologicky řazené tak, jak postupně vznikaly. Pravidelní čtenáři měsíčníku pro knihovny se v této části mohou setkat s *Redaktorským sonetem I aneb Snem před odevzdáním úvodníku Čtenáře 11/2018*, který si opravdu v jedenáctém čísle toho roku mohli v časopise přečíst. Druhá část, nazvaná *Filosofikon* s podtitulem *10 a 1 veršovánka*, obsahuje verše volně inspirované antickou filozofií. Třetí část, nazvaná *Přátelům aneb Dárky*, obsahuje básně věnované konkrétním osobám. Dovolím si uvést jednu z nich a doufám, že nebude z mého příspěvku vypuštěna. Osoba, které byla věnována, je známá nejen nám, kladenským knihovníkům.

K odchodu do důchodu (Jiřímu)

Ať kdokoli si o vedoucích říká
že musí přísní být na knihovníka
a tvrdí s absolutní určitostí
že šéf nic nepořídí s laskavostí
zeptám se krátce: *A co Jiří Mika?*

Poetický podvečer byl pohlazením na duši, tolik potřebným v dnešním světě plném nevraživosti, negativismu, násilí. Poděkování náleží nejen autorce, ale všem, kteří jí s jeho přípravou pomáhali. Myslím, že podobných akcí by mělo být co nejvíc. A kde jinde než v knihovnách? Ani stovky lajků na sociálních sítích nemohou nahradit osobní setkání.

VLADIMÍRA ŠVORCOVÁ, emeritní knihovnice
vladimira.svorcova@seznam.cz

Zdroje jsou dostupné v Knihovně knihovnické literatury Národní knihovny ČR.

Kharazmi University v Íránu provedla rozsáhlý průzkum připravenosti vzdělávacích organizací včetně knihoven na řízení v případě krizových situací. Průzkum měl analyzovat a identifikovat, co knihovnám pomáhá při rozhodování v dobách krize. Bylo identifikováno celkem 2900 studií z let 1985–2020, do závěrečného zkoumání bylo zařazeno 44 studií. Závěry naznačují jejich nejčastější zaměření: výcvikové programy, cílené vzdělávání, hodnocení přípravy a důležité faktory krizového řízení. Většina studií se primárně zaměřovala na ekonomické a finanční krize. Některé krize v knihovnách a informačních centrech souvisejí se sociálními krizemi, jiné jsou způsobeny povahou a typem činností knihoven a vyplývají primárně ze změn v oblasti technologií, informačních potřeb a požadavků uživatelů, což vyžaduje neustálé změny typů poskytovaných služeb. Knihovny v historii vždy ohrožovaly krize jako zemětřesení, rabování, války a náboženské a politické konflikty. Jakmile k nim dojde, je nutné přijmout nezbytná opatření ke snížení jejich účinků. V takové situaci je důležitý plán krizového řízení; management pak řeší priority: záchranu knihovních fondů, životy lidí, ohrožení budov atd. Připravenost na katastrofy je definována jako „být schopen účinně reagovat". Toho se dosáhne kombinací zdokumentovaných plánů, pohotovostí zásob a školením zaměstnanců. Knihovny v dnešní složité době musí být připraveny po všech stránkách snížit dopady krizí a účinně je řešit.

(IFLA Journal – Volume 49, March 1, 2023, s. 201–215)

Bavorská státní knihovna vydala publikaci *Vysídlení Ukrajinců v letech 1945–1951*. Problematika vysídlených osob z Ukrajiny je šokující. V roce 2022 odcházejí v důsledku ruské války miliony Ukrajinců do západních a jihoevropských sousedních zemí, dále do Kanady, Izraele, USA a Jižní Ameriky. Do výše uvedených zemí emigrovali již od 20. let po říjnové revoluci, v roce 1945 uvízlo v důsledku německé útočné války asi 300 000 Ukrajinců v okupačních zónách. Pro vznik jejich komunit v zahraničí byla vždy důležitá kultura psaní. Bavorská státní knihovna od roku 2022 pracuje na několika projektech zachování ukrajinského kulturního dědictví. V kontextu druhé světové války byli Ukrajinci nuceně nasazeni v německých okupačních zónách, v Rakousku a Itálii. Ukrajinští Židé byli posláni do koncentračních, vyhlazovacích a pracovních táborů. Pokud přežili pochody smrti, museli utíkat i před Rudou armádou. Ukrajinští Židé v letech 1945–1947 uprchli do americké okupační zóny. Ukrajina se stala součástí Sovětského svazu a samostatně přestala existovat. Ukrajinští Židé byli po válce považováni za osoby bez státní příslušnosti a snažili se vyhnout repatriacím do Sovětského svazu. Exilová kultura Ukrajinců byla mimořádně produktivní a různorodá, chtěli oživit národní identitu a kulturní kontinuitu.

(Bibliotheksmagazin, Jahrgang 18, Ausgabe 52, Nr. 1. April 2023, s. 81–84)

Slovenská národní knihovna v Martině (SNK) spustila projekt „Boj proti dezinformacím a hoaxům", určený hlavně žákům středních škol a seniorům. Prostřednictvím vzdělávání je možné přiblížit těmto skupinám rozdíly mezi pravdivými informacemi, fake news, dezinformacemi a hoaxy. Autorky projektu se pokusí oslovit cílové skupiny především těmito výstupy a aktivitami: tvorba článků o dezinformacích, zveřejnění odkazů na akce, workshopy a podcasty a následně jejich zpřístupnění veřejnosti na webové stránce SNK. Součástí projektu je i tvorba záložek do knih s textem o dezinformacích a hoaxech s cílem zaujmout pozornost cílových skupin, tvorba podcastů, organizace akcí. Propojením knihovnictví s neformálním vzděláváním se otvírají možnosti pozitivně podpořit kritické myšlení a zároveň zvýšit zájem uživatelů o čtení a poslech s porozuměním. V minulosti se nepravdivé, vymyšlené a zavádějící informace, které si většinou lidé posílali dále nebo v rodinném kruhu, označovaly jako pověry, mýty, dnes bychom je pojmenovali jako hoaxy. Velmi důležitým pojmem jsou dezinformace (dle Rady Evropy *informace, které jsou nepravdivé a úmyslně vytvořené se záměrem škodit osobě, sociální skupině, organizaci nebo dané zemi*). Jejich základními znaky jsou: zavádějící, klamný až manipulativní charakter, šíření nepravd, úmysl uškodit v hospodářské, politické nebo bezpečnostní oblasti.

(Knižnica – ročník 23, číslo 2, 2023, s. 6–11)

Připravil **ROMAN GIEBISCH**

Před 60 lety, **1. 10. 1963**, se narodil britský spisovatel **Lawrence Norfolk**, i u nás známý autor historických románů *Lemprièrův slovník*, *Papežův nosorožec* a *Slavnost Johna Saturnalla*.

Před 310 lety, **5. 10. 1713**, se narodil **Denis Diderot** († 1784), francouzský filozof a spisovatel, spoluautor *Encyklopedie*, autor románů *Jeptiška*, *Rameauův synovec* a *Jakub fatalista a jeho pán*, který úspěšně zdramatizoval Milan Kundera pod názvem *Jakub a jeho pán*.

Před 110 lety, **10. 10. 1913**, se narodil francouzský spisovatel **Claude Simon** († 2005), nositel Nobelovy ceny za literaturu (1985), spojovaný s tzv. novým románem; česky vyšly jeho romány *Vítr*, *Příběh* a *Flanderská cesta*.

Před 80 lety, **11. 10. 1943**, zemřela **Radcliffe Hallová** (* 1880), anglická básnířka a autorka osmi románů, z nichž je i u nás známá klasika lesbické a gay literatury *Studna osamění*.

Před 60 lety, **11. 10. 1963**, zemřel **Jean Cocteau** (* 1889), francouzský básník, prozaik, dramatik, filmař a scénograf; autor filmů *Krev básníka*, *Kráska a zvíře*, *Orfeus* a *Orfeova závěť*, románu *Nezvedené děti*, hry *Hrozní rodiče* nebo dramatického monologu *Lidský hlas*.

Před 100 lety, **15. 10. 1923**, se narodil jeden z nejvýznamnějších italských spisovatelů **Italo Calvino** († 1985), autor experimentálních postmodernistických povídek, novel a románů jako např. *Cestička pavoučích hnízd*, *Hrad zkřížených osudů*, *Neviditelná města*, *Kosmické grotesky*, *Nesnadné lásky*, *Nesnadné idyly*, *Nesnadné vzpomínky*, *Palomar*, *T nula*, *Když jedné zimní noci cestující* či volné trilogie *Naši předkové*, která obsahuje i slavnou novelu *Baron na stromě*. V češtině vyšly také *Americké přednášky* a *Italské pohádky*.

Před 210 lety, **17. 10. 1813**, se narodil **Georg Büchner** († 1837), německý dramatik a prozaik, považovaný za předchůdce absurdního dramatu, naturalismu i expresionismu; v německy mluvících zemích se těší velké úctě – nejprestižnější německá literární cena nese právě jeho jméno (Georg-Büchner-Preis). V roce 1837 publikoval ve francouzštině odborné pojednání *Mémoire sur le Système Nerveux du Barbeaux (Cyprinus barbus L.)*. První hru, deziluzivní revoluční drama *Dantonova smrt*, napsal v roce 1835. Dále napsal veselohru *Leonce a Lena* a povídku *Lenz* o psychicky nemocném básníkovi hnutí Sturm und Drang s velmi moderními vypravěčskými a psychologickými postupy. Nejznámějším jeho dílem je nedokončená hra *Woyzeck* (též *Wozzeck*, česky *Vojcek*), podle níž vznikla neméně slavná opera *Wozzeck* Albana Berga (premiéra v roce 1925) a jejíž filmovou verzi natáčel režisér Werner Herzog v roce 1979 v Telči s Klausem Kinským v titulní roli. Dílo vyšlo poprvé roku 1879 a na scéně bylo prvně uvedeno v roce 1913 v Mnichově.

Před 120 lety, **17. 10. 1903**, se narodil americký spisovatel a scenárista **Nathanael West** († 1940), autor románů *Den kobylek* a *Přítelkyně osamělých srdcí*.

Před 50 lety, **17. 10. 1973**, zemřela **Ingeborg Bachmannová** (* 1926), rakouská básnířka, prozaička, dramatička, libretistka a esejistka, autorka románu *Malina* či próz *Třicátý rok* nebo *Simultánně*; česky vyšly též *Básně* nebo dvousvazkový výbor esejů *Místo pro náhody*.

Před 90 lety, **21. 10. 1933**, se narodila česká spisovatelka a nakladatelka **Zdena Salivarová**, manželka spisovatele Josefa Škvoreckého, s nímž odešla v roce 1969 do Kanady, kde spolu v Torontu založili v roce 1971 exilové nakladatelství 68 Publishers, v němž vydávali díla v Česku zakázaných či v exilu žijících autorů (do roku 1993 zde vyšlo 227 titulů); sama napsala např. povídkový triptych *Pánská jízda*, román *Honzlová* či novelu *Nebe, peklo, ráj*; s Josefem Škvoreckým pak napsala řadu detektivek, např. *Krátké setkání, s vraždou* nebo *Setkání v Praze, s vraždou*.

Před 85 lety, **24. 10. 1938**, se narodil **Venedikt Jerofejev** († 1990), kultovní ruský spisovatel, známý především básní v próze *Moskva – Petuški*, nazývanou „biblí ruských alkoholiků".

Před 90 lety, **27. 10. 1933**, se narodila americká spisovatelka a básnířka **Sylvia Plathová** († 1963), autorka románu *Pod skleněným zvonem* či sbírky básní *Ariel*.

Před 320 lety, **28. 10. 1703**, zemřel anglický filozof **John Locke** (* 1632), autor *Rozpravy o lidském rozumu*.

Portréty archiv autora

Sestavil **MILAN VALDEN**

Radikální proměna Městské knihovny Rakovník
s. 322–323

← Tři domy knihovny, barevně odlišené. Cihlový dům je historicky nejstarší – vchází se do něj přímo z náměstí

← Informační centrum

↓ Multifunkční dvorek

↑ Přednáškový sál

↓ Schodiště s designovým osvětlením

↑ Klubovna v podkroví historické budovy

Foto: archiv MěK Rakovník

BOOKfilm 100

Už žádné další přebalování...začněte balit knihy do samolepicí fólie.

Zkuste to s novou fólií **BOOKfilm 100**, která nabízí ideální poměr kvality a ceny. Poznáte rozdíl.

- transparentní samolepicí obalová fólie na knihy
- lepicí vrstva se sníženou počáteční přilnavostí pro snadnou aplikaci
- texturovaný povrch fólie, který je velmi odolný proti poškrábání a nejsou na ní viditelné otisky prstů
- fólie je vhodná pro všechny druhy knižních vazeb a přebalů knih
- 110 µm polyolefinová fólie
- samolepicí akrylové lepidlo
- **Ekologická** - bez odpadového podkladového papíru
- **Ekonomická** - 100 m velký návin role

Dodáváme v rolích:
24 cm x 100 m
40 cm x 100 m

CEIBA s.r.o.
Jana Opletala 1265
250 01 Brandýs nad Labem-Stará Boleslav
Mobil: 777 345 002, mail: info@ceiba.cz

www.ceiba3.com

Ceiba®